Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

KRUŠNOHORSKÝM PATRIOTEM SNADNO A RYCHLE

metodická příručka k projektu Obnova Krušnohoří

Autor: Mgr. Petr Mikšíček

OBSAH:

Úvod

1) Obnova Krušnohoří

2) Metody EUR

Evokace

1) Krušné hory? Co mi to říká?
- MAU "Volné psaní" anebo co vím, nebo si myslím, že vím o Krušnohoří.

2) Základní informace o regionu
- výkladová jednotka

3)Metoda Insert
Označte si jednotlivé informace do následující struktury

4) Co ještě chci vědět o Krušnohoří?
- Sepište jednotlivé body

Uvědomění

1) Výkladová jednotka - historie
a)Osídlení KH
b)Hornictví v KH
c)Výměna obyvatelstva v KH

2) Fotodvojice
2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?
2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojic

3)Pamětnický příběh č. 1
3a)metoda Insert - zpracovaní informací v příběhu

4) Pamětnický příběh č. 2

4a) metoda Insert - zpracovaní informací v příběhu

5)Výkladová jednotka - současnost

a)Ekologická katastrofa
b)Fenomény Krušnohoří
c)Rozvojové projekty
d) Problémové skutečnosti v KH

6) Kvalitativní výzkum: Mé zkušenosti s životem v Krušnohoří

7) SWOT analýza - vytvořte si svoji vizi budoucnosti Krušnohoří

Reflexe

1) Co jsem se dozvěděl nového?

2) Čím mohu pomoci já?

Úvod

1) Obnova Krušnohoří

Již dlouhou přemýšlíme, jak popsat jedinečnost Krušných hor a Podkrušnohoří. Na první pohled se leckomu může zdát jejich tvář obyčejná, neatraktivní. Když ale přistoupíte blíže, zadíváte se jí hluboko do očí, tak zjistíte, že je zajímavější než leckteré jiné tváře. Že rozhodně nejde o žádnou „tuctovku“. V jejích očích najdete bohatství stihané chudobou, světovost i zapomnění, zneužívání i glorifikaci. Příběh této tváře je dlouhý, velmi pestrý až bizardní. Prošla mnoha kosmetickými operacemi. Byla zohyzděna. Změnila se k nepoznání. Dnes se ale z ošklivého kačátka znovu stává líbezná tvář plná tajemství.

Toto pochopení získáte výměnou za čas, který obětujete vnímavému pozorování. Hledal jsem, jaký slogan by se pro Krušnohoří nejvíce hodil a vyšlo mi: "*Láska na druhý pohled*". Na navození vztahu s nimi potřebujete trochu času k poznávání, oťukávání. Pak pochopíte jejich kouzlo a budete se tam často a rádi vracet. Ta nutnost se o horách něco dozvědět, aktivní postoj, mi přijde tím nejzásadnějším, co pro vztah ke Krušným horám potřebuje.

Jak ale toto tajemství předat lidem, kteří dají na první pohled? Kteří nemají čas se zadívat hlouběji? Rozhodl jsem se proto v těchto očích zalovit a nasbírat vzpomínky, které popisují proměny tváře Krušných hor. Jak již asi chápete, tváře Krušnohoří nemusejí být pouze lidské. Svoji tvář má i krajina, má ji příroda a také kultura. Svoji stopu na tváři zanechala i historie a rýsuje ji i budoucnost.

Tvář Krušnohoří je vzpomínkou, kterou si každý z nás odnese ze setkání se zdejšími příběhy, krajinami a kulturami. Pro ty, kteří nemají tolik času, aby si ji na vlastní oči prohlédli a pochopili ji, jsme v Nadačním fondu Obnova Krušnohoří připravili stejnojmenný projekt, díky němuž můžete nahlédnou hlouběji do duše hor a probudit v sobě zájem o zdejší život a možná se do nich i „zakoukat“.

Projekt Obnova Krušnohoří je složen ze setkání pracovní skupiny a z diskuze s veřejností. Dlouhodobou udržitelnost má zajistit putovní výstava Obnova Krušnohoří. Náš záměr podporuje i dříve vydaná kniha Tváře Krušnohoří.

Cestou, která vede do srdce Krušných hor, není pouze hornická štola, ale také osobní příběh člověka, který zde prožil svůj život. Zdůrazňuji prožil. Člověka, který zažil na vlastní kůži proměny společnosti, přírody a kultury. Něco při tom cítil a tento svůj pocit dokázal popsat a vysvětlit. Nezapomeňme, že nejen člověk ovlivňuje krajinu, ale hlavně ona jeho! Ne každý člověk ovlivní vzhled krajiny, ale krajina ovlivní každého, kdo se v ní narodil. Fatálně. Proto je vyprávění pamětníka o životě v takové krajině tolik cenné.

Nalézt takového člověka není úplně lehké, vyprávěcí a interpretační dar nemá každý. Právě proto je důležité život prožít a reflektovat. Zachovat své zkušenosti a přispět tak k různorodosti života. Vždyť každý člověk kolem vás prožívá život, který jste mohli žít zrovna vy sami. Takový člověk žije váš život za Vás. Při čtení životních příběhů jiných si přeci říkáme: „Jak *bych se v té situaci zachoval já*?“ Učíme se díky příběhům jiných. I váš

příběh může obsahovat důležité informace či moudrost, která pomůže v rozhodování někomu dalšímu. Proto je důležité životní zkušenosti formulovat, sepisovat a také zveřejňovat. Různé prožitky proměn, které jsou stejné pro celé Krušnohoří, jsou onou cestou k pochopení zvláštností a jedinečnosti regionu. Odkryjeme tak nálady, zážitky, zkušenosti či vize, které lidé zažívali, kterým věřili, v které doufali.

Tvář Krušnohoří tvoří jak příběhy lidí, tak i osudy zdejší krajiny. Proto se v v rámci projektu Obnova Krušnohoří dočtete i o lesech, polích, o hornických štolách, o zvířatech, rostlinách, plodech, a v neposlední řadě i o tajemných bytostech a strašidlech. Prožijete těžkosti předcházející a navazující na druhou světovou válku. Stejně tak se stanete svědky obnovy Krušnohoří v dnešních dnech.

Chtěli jsme pro vás vytvořit pestrou kolekci vjemů, proto v projektu počítáme i s analýzou současných pozitiv a negativ. Všimneme si fenoménů, které dělají Krušné hory Krušnými horami. Stejně tak si ukážeme jádrové zóny krušnohorské krajiny, kterou je třeba v každém případě chránit. Vnímat budeme rozdíly na české a saské straně hor. Doufáme, že vás tento způsob poznávání zaujme a třeba vás inspiruje k aktivní spolupráci na oživování Krušných hor. Už jen za to vše, jaké poklady daly nám a našim předkům, si to rozhodně zaslouží.

Pro lepší seznámení se s látkou a z důvodů lepšího porozumění, zvnitřnění probíraných témat využijeme v této brožuře moderní metody aktivního učení (dále jen MAU). Zároveň brožuru strukturujeme na základě vyučovacího konceptu E.U.R -tedy Evokace, Uvědomění, Reflexe.

2) Metody EUR

E-U-R je jednou z metod plánování výuky, která je postavena na konstruktivistickém přístupu k učení. Tento model byl v prostředí české pedagogické veřejnosti rozšířen díky mezinárodnímu programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Někdy se tento model také nazývá třífázový model učení. Jeho podstatnou je to, že respektuje mechanismy přirozeného učení – objevování, a představuje univerzální pomůcku, jak vystavět jakoukoliv učební jednotku, aby se i v situaci řízeného učení co nejvíce podobala učení spontánnímu.

Co znamená zkratka E-U-R? Obsahuje počáteční písmena těchto slov: evokace, uvědomění si významu informací a reflexe.

Stručně řečeno, jedná se vlastně o popis průběhu učení pomocí zjednodušujícího modelu.

Evokace je první fází procesu učení. Jejím cílem je pomoci studentům vybavit si (evokovat):

- co již o tématu vědí,
- co se domnívají, že o něm vědí,
- jaké je napadají otázky,
- co si o tématu myslí apod.

Evokace vlastně funguje na jednoduchém principu – když nás něco zaujme, začneme být zvědaví a chceme se o tom více dozvědět. Když si navíc vybavíme, co již víme, můžeme nové poznatky zapojovat do vlastní poznatkové struktury a tím je učení efektivnější a poznání trvalejší. Učitel má díky evokaci šanci lépe navázat na to, co studenti již vědí, jaké mají zkušenosti - „lépe trefí hřebíček na hlavičku“.

Uvědomění si významu nové informace je druhá fáze procesu učení. Žáci v ní zpracovávají nové informace a zařazují si je do vlastní struktury poznání (mezi informace, které si již vybavili a utřídili si během evokace).

Reflexe je třetí a nejčastěji opomíjená fáze procesu učení. Nyní studenti reflektují, co a jak se učili (ohlíží se). Reflektovat je možné jak obsah (co nyní studenti o tématu vědí, co si potvrdili, co si vyvrátili, co si upřesnili, na jaké otázky stále neznají odpověď, co dalšího by chtěli o tématu vědět apod.), tak také procesy (jak k těmto poznatkům došli, co se během učení dělo, zda se jim práce dařila a díky čemu apod.).

Teprve nyní, během reflexe, může dojít k tomu, že si studenti uvědomí, co a jak se učili, jaký pokrok udělali. Je to ideální pole k tomu, abychom se věnovali také těm momentům, které leží „*trošku za*“ samotným učivem, tedy například rozvoji klíčových kompetencí, emocím studentů apod.

Evokace

1) Krušné hory? Co mi to říká?

Metoda "***Volné psaní***" aneb co vím, nebo si myslím, že vím o Krušnohoří.

Cíl: Volné psaní je jedna z brainstormingových metod, která nám pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky, souvislosti. Je to případ, kdy psaní slouží k učení, nikoliv k zaznamenání hotové myšlenky nebo k její reprodukci. Na rozdíl od jiných typů brainstormingu se volné psaní píše jako souvislý text (ne hesla, ale navazující věty).

Postup:

- Polož tužku na papír a piš, co tě napadá k danému tématu.
- Neplánuj si dopředu, co a jak budeš psát. Prostě piš.
- Nevracej se v průběhu psaní k tomu, co už jsi napsal, nevylepšuj to, neopravuj.
- Nenech se brzdit ve svých nápadech nejistotou, jak se co píše – při volném psaní je dovoleno chybovat. Nikdo ti nesmí chyby ve volném psaní vytýkat. Až budeš s textem dále pracovat, opravíš a vylepšíš ho i po formální stránce.
- Piš po celý stanovený čas – nepřestávej psát, i když máš dojem, že už tě nic nenapadá.
- Když tě vážně nic nenapadá, můžeš si vypomoct tak, že napíšeš např. „Co bych ještě mohl napsat k našemu tématu?“ nebo „Jak bych teď mohl v tématu pokračovat?“ apod.
- I když píšeš tyto nebo jiné pomocné věty, snaž se myslet na téma a vrátit se k němu.
- Ačkoliv píšeš bez přestávky, nemusíš psát rychle. Piš svým běžným tempem.
- Volné psaní píšeš výhradně pro sebe. Rozhodneš se sám, zda ho přečteš druhým nebo vyvěsíš nebo budeš jinak publikovat, anebo zůstane jen pro tebe.

Jaká je obvyklá doba pro volné psaní?
Osvědčený čas je 5 minut. Pokud je téma hutné nebo pokud ho zařadíte do reflexní fáze, tedy na závěr probíraného tématu, můžete zvolit i desetiminutové psaní. Psaní kratší než 3 minuty nemá v podstatě smysl.

Proč je třeba trvat na dodržení času?
Naše mysl pracuje tak, že nejprve si vzpomeneme na to, co nám plave „na povrchu“ – na ty jednodušší, samozřejmější, běžnější nápady. Chceme-li opravdu dát příležitost mozku, aby vyplavil originální nápady, musíme mu dopřát dost dlouhou chvíli soustředění – a tomu pomáhá pohyb ruky při psaní souvislého textu, při kterém se soustředíme na promýšlené téma.

2) Základní informace o regionu - výkladová jednotka

Dřívější názvy byly: Sudetský les, Miriquidi, Erzgebirge, Rudohoří.
Tvoří souvislé horské pásmo o délce 130 km a průměrné šířce 40 km.
Plocha hor je cca. 6000 km2, v česku1607 km2.

Krušné hory jsou jedněmi z nejstarších pohoří v ČR. Tvoří je staré prvohorní usazeniny, které byli v třetihorách vyzdviženy vzhůru.

Vzhled zdejšího kraje se začal formovat v prvohorách, kdy se na místě dnešních Krušných hor vypínalo nevysoké pohoří. Tehdy pronikly k povrchu hlubinné vyvřeliny z převážně žulového podloží, což změnilo krajinu v rozsáhlé horské pásmo. Později ve třetihorách se souvislá klenba pohoří rozlámala; nejvýraznější byl zlom ve směru severovýchod-jihozápad. Podél něj byly hory relativně vysoko vyzdviženy nad příkopovou propadlinu dnešních podkrušnohorských pánví.

Krušné hory jsou kerné pohoří. Tvoří je nakloněná deska, jejíž jižní okraj byl vyzvednut podél zemského zlomu. Proto směrem k severu klesají povlovně, zatímco na jihu jsou omezené 500-700 m vysokým příkrým svahem. Jejich nejvyššími vrcholy jsou postupně od JZ k SV : Počátecký vrch (821 m), Kraslický Špičák (991 m), Plešivec (1 028 m), Božídarský Špičák (1 115 m), Fichtelberg(1 214 m), Klínovec (1 244 m, nejvyšší vrchol), Jelení hora (994 m), Medvědí skála (924 m), Loučná (956 m) a Komáří hůrka (808 m).

Krušné hory jsou díky se geologické stavbě velice bohaté na nerostné suroviny.

Jádro pohoří je rulové, prostoupené žulou. Na povrch vystupuje v množství vypreparovaných skalních útvarů, které často bývají podle vývoje porostů významnými krajinotvornými prvky a takřka vždy dobrými rozhledovými body.

Jde o naše historicky nejdříve a nejhustěji osídlené pohoří.

V horách se odedávna těžily rudy obsahující měď, cín, stříbro, olovo, a železo. Později se k nim přidaly ještě kobalt, nikl, wolfram, a ve 20. století také uran.

Krušnohorský Jáchymov a jeho mince Tolar byly základem pro americkou měnu Dolar.

Jáchymov byl také v 16. století druhým největším městem v Čechách hned po Praze.

Celkově v Krušných horách převládají severní a západní větry, vlhké a studené, které přinášejí rychlou změnu počasí, dlouhé zimní mlhy, které se vyskytují ve výšce kolem 700 m n.m., a to 90× – 124× do roka.

Na hřebenech tu ročně spadne 1000 až 1200 mm vody, v nižších polohách méně (více na německé straně). Krušné hory jako celek způsobují tzv. srážkový stín v oblasti podkrušnohorských pánví, tyto srážky pak dopadají až ve středních Čechách, ročně spadne tedy v pánevní oblasti jen kolem 500 mm srážek.

V ČR pohoří s největším počtem obyvatel nad 800 m.n.m.
Největší koncentrace horních měst v Evropě (23 na české, 27 na saské straně)
Do roku 1946 byly nejvíce osídlenými horami v Evropě.
Po roce 1945 zde vznikly desítky lokalit se zaniklým osídlením a představují tak unikátní ukázku kulturní krajiny v sukcesi.

Po Šumavě se v Krušných horách nachází nejvíce rašelinišť v ČR.

V Krušných horách proběhla v 80. letech největší devastace lesních porostů v ČR ve 20. století.

V současné době se na hřebeni Krušných hor nachází nejvíce větrných elektráren v ČR umístěných v jednom pohoří.

Jediné pohraniční pohoří v Čechách, které není velkoplošně chráněno jako CHKO či NP.

V západní části pohoří se nachází nejvíce pozůstatků hornické činnosti v horách České republiky.

Klínovec je jediná nejvyšší hora pohoří v České republice, která je pro každého volně dosažitelná soukromým vozidlem.

3)Metoda Insert

Označte si jednotlivé informace do následující struktury

Instrukce k četbě se značkami INSERT

- Čtěte text s tužkou v ruce. Během první četby se zamýšlejte nad významem informací, na které v textu narazíte. Informace označujte a využívejte k tomu následující značky:

√	Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čtete, potvrzuje to, co jste věděli nebo jste si mysleli, že víte.
-	Udělejte minus, jestliže je informace, kterou čtete, v rozporu s tím, co jste si mysleli nebo co jste slyšeli.
+	Udělejte plus, jestliže je informace, kterou se dozvíte, pro vás nová a důvěřujete jí.
?	Udělejte otazník, jestliže objevíte informaci, které nerozumíte, která vás mate nebo o které byste se chtěli dozvědět více.

Poznámka: Až si budete dělat během čtení značky, neoznačujte každou informaci, kterou text obsahuje. Značka by měla odrážet váš vztah k vybrané informaci – totiž to, zda považujete informaci za důležitou, zajímavou apod. Využijte zhruba jednu nebo dvě značky na odstavec, někde více, jinde méně. Je šikovné dělat značky po pravém okraji textu, a pokud je to pro lepší orientaci v textu potřeba, můžete si podtrhnout konkrétní slova, k nimž se značka vztahuje.

Dbejte na to, abyste označovali opravdu konkrétní informace, a ne třeba celé hnízdo informací (např. označit celý odstavec nedává smysl, protože odstavec obyčejně obsahuje mnohem víc než jednu informaci).

4) Co ještě chci vědět o Krušnohoří?

- Sepište jednotlivé body či oblasti, která vás stále zajímají či které potřebujete znát.

Uvědomění

1) Výkladová jednotka - historie

a) Osídlení a život v Krušných horách, hornictví a jeho stopy dnes

Až do 12. století byla jak česká, tak saská strana Krušných hor synonymem pro pravý hraniční temný hvozd. První lidé začali toto území osidlovat až v druhé půlce 12. století. Toto osidlování bylo podporováno tehdejšími vládci v Čechách. Oni zahájili tzv. "Vnější osidlování" Čech, v rámci kterého přišlo na jeho území tisíce cizinců, většinou Němců. Lákaly je sem tmavé a těžké krupky cínu a blyštivé stříbro, které nacházeli v řekách a potocích stékajících z hor do údolí Ohře a po zvlněném hřebenu hor do Saska. Kolem roku 1170 byl postaven hrad Schwarzenberg na saské straně. Pod jeho ochranou začali do hor proudit horníci, zemědělci a řemeslníci. Na české straně hrála obdobnou roli strážní románská věž nad městem Nejdek. Z dominantního skalního útesu hlídala posádka Černé věže průběh a výnosy rýžování stříbra, cínu a dalších kovů v řece Rolavě. Dalším jádrem osídlení, které dosáhlo fenomenálního úspěchu o pár století později, byla osada Konradsgrün - dnešní Jáchymov.

Až do poloviny 20. století se s příchodem dalších a dalších horníků, řemeslníků a zemědělců zabydlovala náhorní rovina krušnohorského hřebenu. Nejvyššího počtu obyvatel dosáhlo Krušnohoří ve třicátých letech 20. století. Jaká to tedy byla krajina?

Vzhledem k hustému osídlení v Krušných horách byly obce rozesety takřka všude od podhůří až po nejvyšší lokality kolem Božího Daru. Většina obcí byla charakteristická roztroušenou zástavbou, ke které v časech hornictví náležely štoly a později políčka či pastviny, a byla situována ve stráních. Ty bylo nutné kvalitně odvodnit, aby obdělávaná půda nebyla znehodnocena kyselou vodou tekoucí z hřebenů hor. Pole a pastviny často dosahovaly až do tisíce metrů nad mořem. O takovou půdu se bylo možno starat až od druhé půlky dubna, do té doby byla v ledovém a sněhovém sevření. Až do října se místní obyvatelé snažili ze země získat co nejvíce plodin pro dlouhé zimy. Pěstování brambor, cibule, česneku, jahod, malin, kedluben, salátů a dalších plodin bylo možné i v 800 m n. m. na jižních stráních.

Z této epochy se na tváři Krušných hor zachovalo mnoho stop. Jsou jimi jak rýžovnické kopečky podél potoků, např. Černé, tak i propadliště nad štolami - tzv. pinky. Někdy se štoly propadly úplně a vznikly tak kaňony jako u Horní Blatné - Vlčí jámy nebo na Hřebečné. Další výrazné pozůstatky naleznete u Božího Daru, nad Potůčkami, u bývalé Přísečnice, na Mědníku, u Vykmanova, u Hory svaté Kateřiny či na Komáří vížce. Na mnoha místech se také stavěly vodní příkopy, nejznámější je Blatenský příkop či Flájský plavební kanál.

Jak vypadá taková vědomá hrdost na hornickou minulost i po zavření všech dolů, si můžete prohlédnout na saské straně. Zdejší krajina si oproti té české zachovala tradiční tvář. Je to vzor, jak hustě osídlené a malebné Krušné hory dříve vypadaly a jak by mohly v budoucnosti opět vyhlížet.

Zde hornictví nezískalo negativní přízvisko (výjimkou je Johanngeorgenstadt), nikdy negativně neovlivnilo krajinu a životaschopnost regionu. Saské Krušnohoří je opakem divokosti přírody naší strany hor, šedivosti staveb a drsnosti

zdejšího života. Je malebným krajem, ve kterém moudré hlavy vyhlásily Národní park Erzgebirge-Vogtland. Je zde chráněna mozaika zemědělsky obdělávaných území. Naleznete tady pečlivě udržované lidové stavby, skanzeny, zámky, hrady a nespočet zpřístupněných hornických památek. Na východní straně hor vás přivítají krásná stromořadí jeřábu – charakteristického stromu Krušných hor. Okolí měst Geising či Seiffen zůstává krásnou ukázkou zachovalé horské zemědělské krajiny.

Protireformace - Čechy se poprvé zbavují svých obyvatel

Po konci třicetileté války (po roce 1648) došlo k prvnímu vyhnání obyvatel z důvodu jejich neslučitelnosti se státním zřízením. Za hranice habsburského domu museli odejít všichni protestanti, kteří odmítli přejít na katolickou víru. Vyhnanci z Čech mířili zejména do Johanngeorgenstadtu - města pojmenovaného po tolerantním saském kurfiřtovi Janu Jiřím. Tímto způsobem se české království poprvé zřeklo velmi pracovitých horníků a úspěšných podnikatelů, kteří založili svoje provozy v sousedním Sasku. Vytvořili tak konkurenci pro doly a další řemesla, která zůstala v Čechách. Pro saské Krušnohoří ale byl exodus protestantů požehnáním. Pozvedli nejen hospodářskou úroveň, ale také obohatili genofond (incest býval v těch dobách obvyklým problémem nedostupných horských údolí). Pozitivním faktorem pro region bylo navázání velmi úzkých a vřelých vztahů těchto rozdělených obyvatel na obou stranách hranice a od té doby lze mluvit o jednom Krušnohoří.

Zima a mor v horách

Po období nadšeného osidlování Krušných hor přišly morové rány, které zdecimovaly populace horníků, a války, které vyhladovělé obyvatele vyháněly do lesů. Období po konci třicetileté války nebylo pro Krušnohoří nejšťastnějším. Stříbrná a cínová prosperita pominula, lidé neměli práci, chudli a také trpěli kvůli tzv. „malé době ledové" (šlo o teplotní výkyvy v řádu několika stupňů Celsia). V 17. století se život v horách stal velmi složitým. Naštěstí tyto krásné hory vychovaly velké patrioty, kteří organizovali sbírky pro místní chudé. Začala se také objevovat nová řemesla a lidé zakládali nové výroby, například se zde uchytila výroba moderních krajek a rukavic.

Nejobydlenější hory Evropy

Na hřebeni hor stálo veliké množství obcí, částí obcí a samot. Dokonce se zde nacházela i města. Husté osídlení bylo na tuto nadmořskou výšku vůči jiným pohořím ve střední Evropě nezvyklé a stalo se celorepublikovým unikátem. Krušné hory byly dokonce nazývány nejvíce obydlenými horami Evropy. I proto zde zůstalo tolik památek, původních sídel a krajinných děl. To je bohatství Krušných hor. V žádných jiných českých horách nenaleznete v nadmořské výšce od šesti set metrů nad mořem tolik měst. Kraslice, Klingenthal, Rolava, Nejdek, Abertamy, Horní Blatná, Johanngeorgenstadt, Breitenbrunn, Ritersgrün, Boží Dar, Kurort Oberwiesenthal, Jáchymov, Vejprty, Bärenstein, Kovářská, Přísečnice - všechna tato města vznikla díky těžbě rud. Proto se lidé do těchto nehostinných koutů vydali. Proto jim toto obtížné žití stálo za to.

Život na hřebenu hor byl chudý a náročný. Každá vlna neúrody, válek a epidemií nemilosrdně kosila místní obyvatele. Už za vlády Marie Terezie v 18. století byla bída obyvatel Krušných hor v Rakousku-Uhersku vyhlášená, a tak právě tato panovnice vyhlásila sbírku na chudé. Krušnohorským žákům zase pomáhal ve studiích biskup pražský Franz Tippmann z Božího Daru a Alois Renner z Perninku.

Vypořádávání se s nepřízní klimatu se stalo základním prvkem místní kultury. Jinak s tuhými a dlouhými zimami bojovali ve městech, jinak v obcích a samotách přímo na hřebeni. Vzniklo tak mnoho tradic, příběhů, písní a pracovních postupů. Ještě v roce 1797 označil doktor Merkel tuto oblast za „saský severní pól", který je na české straně o něco drsnější a jehož nehostinnost se táhne ještě 30 kilometrů na východ a 20 kilometrů na západ. Místní usedlík, píše dr. Merkel, „ovládá stejně dobře jako Laponec pohyb na prkýnkách připevněných k nohám a klouže s nimi rychle i v nejhlubším sněhu".

Domácí práce - záchrana Krušnohoří

Prvním pozitivním impulsem v období bídy bylo zavedení paličkování krajek, které Krušným horám dala Barbara Uttmannová z Annabergu. V roce 1561 vešla ve známost její úprava výrobní technologie, která dala základ po celé Evropě známé krušnohorské krajce. Do výroby krajek se zapojila většina žen v celých západních Krušných horách. Výdělky z této mravenčí práce byly sice nízké, představovaly však pravidelný příjem. Za dlouhých zim dávaly zapomenout obyvatelům dřevěných domů na sníh a nehostinnost života v horách.

Do Krušných hor se vrátila prosperita, což se projevilo také nadprůměrným počtem různých spolků, které místní lidé zakládali. V Krušných horách tak byly k vidění spolky lyžařské, turistické, okrašlovací, hudební, fotbalové, cvičební, myslivecké, hornické či živnostenské cechy.

Další možností domácí práce byla výroba cínových lžící a ražení knoflíků. V lesích se v milířích vyrábělo dřevěné uhlí a těžila se rašelina. Lidé si mohli také přivydělat sběrem borůvek, hub či klestí.

Rozhledna na Klínovci

Již v roce 1825 existovaly zprávy o jakési „pyramidě" ze dřeva, která prý byla postavena roku 1817. V roce 1829 už k vrcholu vedla sjízdná silnice. Příliv turistů a vlastenců zesílil. V roce 1838 byla na místě pyramidy postavena nová rozhledna, která se jmenovala Gloriett. A když potom následujícího léta shořela, jáchymovští vlastenci v červenci 1880 rychle vystavěli novou dřevěnou rozhlednu, kterou o čtyři roky později nahradila masivní kamenná věž (která stojí dodnes). Získala jméno Věž Franze Josefa (Franz Josef Turm). Hned vzápětí byl na Klínovci postaven první dům, který se záhy ukázal jako příliš malý. Od roku 1893 měl celoročně otevřeno. Nástup zimní sportů na přelomu století lákal stále více turistů na obě hory, Klínovec i Fichtelberg. Následovala přístavba s hotelovými lůžky a sálem. Na Klínovci se pořádala lyžařská cvičení rakouské armády, pro jejíž vojáky se v letech 1906 až 1907 přistavěly nové ubytovny. A sem bylo také zavedeno telefonní připojení.

V roce 1908 se na Klínovci konala velká vzpomínková výstava na počest Franze Josefa a u příležitosti jubilea jeho vlády. Byla to největší událost v širokém okolí. Velký sál byl pro ten účel vyzdoben, jeho strop byl opatřen kazetami z kůže. Na kazetách byly vyobrazeny erbovní znaky všech okolních vesnic a měst z celých českých Krušných hor až po Karlovarsko. Všechny tyto obce zde vystavovaly svoje výrobky. Rozhledna byla roku 1919 od základu zrenovována, bylo zavedeno teplovodní vytápění jak do pokojů, tak do ostatních elektrifikovaných prostor. Po druhé světové válce musely být - kvůli nepříznivému působení škodlivých látek - veškeré střechy a venkovní fasády kompletně opraveny.

Až do vypuknutí druhé světové války byl na Klínovci čilý turistický ruch a zdejší horský hotel byl perlou celého severozápadu Čech. Obdobně jako na Klínovci postupně vznikaly kamenné rozhledny na Plešivci (1895), Tisovském vrchu (1897), Fichtelbergu (1899), Blatenském vrchu (1913) a na Olověném vrchu nad Bublavou.

Četné turistické spolky na české straně se snažily nejen pro turisty organizovat sportovní a kulturní happeningy. Na saské straně působil jednotný turistický spolek s hlavním sídlem ve Schwarzenbergu. Po vzniku Československé republiky tyto spolky začaly soupeřit i s českým Sokolem a Klubem českých turistů, které v Krušných horách vlastnily horské ubytovny a stavěly pomníky.

b) Výměna obyvatelstva v Krušných horách

V třicátých letech 20. století se doba změnila. Do poklidného života měst, obcí a spolků vtrhla nezaměstnanost, nacionální a politická propaganda. Národní obrození českých Němců opustilo mantinely vnitrostátní emancipace a hledání identity. Rozchod Čechů a Němců v Čechách byl nelítostný. Krušné hory, Podkrušnohoří a Chebsko byly centrem politického nátlaku henleinovských propagandistů. Tito zfanatizovaní brigádníci německé strany NSDAP postupně umlčeli odlišné hlasy a zaseli strach a poslušnost. Německy mluvící Krušnohorci nepochopili zásadní dějinné rozhodnutí usilovat o přičlenění Sudet k Velkoněmecké říši. Ačkoliv v té době nevěděli, k čemu se upsali, věděli, že rozpoutávají další kolo nacionálně-politických odplat ve chvíli, kdy tento boj zřetelně přerůstal z vnitrostátního „handrkování" v rozbíjení státu. Je ale také pravda, že byli v těžké situaci - od roku 1918 se ocitli ve státě, který nepovažovali za svůj, přestože se v něm, vzhledem k hospodářským těžkostem tehdejší Evropy, neměli tak zle. Sudetští Němci se i přesto chytili první příležitosti, která slibovala možnost vymanit se státu, který většina z nich chápala jako nutné zlo. Chopili se příležitosti, kterou pro ně byl Hitler a jeho politika „národního sjednocení", i za tu cenu, že to byla smlouva s ďáblem. Vidina práce, prosperity a silné říše jim učarovala. Ačkoliv se německé demokraticky smýšlející osobnosti a národní géniové snažili davy nezaměstnaných od této populistické vidiny odvrátit, nenašli dostatečnou mediální podporu. Celé pohraničí bylo poseto propagandistickými vysílačkami z Německa, které lidem vymývaly mozek.

V důsledku těchto námluv se na podzim roku 1938 ocitl Klínovec s Fichtelbergem v jedné zemi. Staral se o ně pouze jeden spolek. Jejich zdravé soupeření ztratilo smysl.

Lidé odešli bojovat na frontu. Zůstali téměř výhradně ženy a starci. Místo mužů jim pomáhaly nové stroje a technologie, které do té doby místní neznali. Dostali je výměnou za život mužů a dětí. A tak horalům začaly pomáhat naftové sekačky trávy, dřeva nebo čerpadla. V továrnách těchto hor se začaly vyrábět zbraně. Váleční zajatci nejprve narubali cín, stříbro nebo uran v nově otevřených či rozšířených dolech a potom tuto surovinu zpracovávali pro válečné účely.

Tito mladí muži z celé Evropy občas obchodovali se ženami z hor. Výměnou za cigarety ženám dávali například červenobéžové umělohmotné drátky, ze kterých ony vyráběly různé nádoby, košíky, kabelky či truhly. Dodnes můžete v chalupách nalézt mnoho takových výrobků. Když skončila válka, váleční zajatci se rozutekli tak rychle, že nikdo nestihl zpracovat narubaný materiál (např. v úpravně rudy mezi Rolavou a Jelením).

Oko za oko aneb Jak Krušnohorci ztratili zrak

Češi, kteří jako první zažili, co je to vyhnání z domova, použili po skončení války proti českým Němcům dobře naplánovanou odplatu. Po divokém odsunu z léta 1945 pokračoval organizovaný odsun dvou a půl miliónu obyvatel z pohraničí. Zároveň hned po osvobození mířily do pohraničí statisíce Čechů. Po válce bylo v republice v pohybu okolo pěti miliónů lidí. Toto dvojí stěhování se stalo největší demografickou událostí a nejhromadnějším stěhováním v dějinách státu. Stěhování do pohraničí zasáhlo každého čtvrtého člověka poválečného Československa - tedy každou rodinu. Období do konce roku 1946 bylo jediné, kdy v pohraničí koexistovali ve vyrovnaném počtu Češi a

Němci. Bohužel bylo pozdě na jakékoliv usmiřování. Do odsunu odcházela většina německy mluvících obyvatel a na jejich místo přicházeli další Češi. Předat si nestačili nic. Nebyl na to čas ani chuť. Toto dějinné střídání obyvatel ukončilo staletý pobyt německých obyvatel v českém pohraničí.

Hlavní příčinou ztráty kulturních specifik tehdejšího pohraničí byl odchod všech generací. Je zřejmé, že po dlouhou dobu po takové obměně obyvatel se nenašel nikdo, kdo by převzal otěže péče např. o Krušnohoří. Lidé se snažili hlavně rychle najít si bydlení a práci. Na rozhlížení se po kraji nebyl čas. Po zdvořilém pozdravu „Dobrý den" následovalo vždy „Odkud jste?". Lidé si spíše vyprávěli příběhy z války a z míst, odkud přišli, než aby rozebírali, kde se co v jejich novém bydlišti nachází. Ještě dnes, když si poslechnete starší generaci osídlenců, dříve či později uslyšíte, že doma jsou tam, kde žili před válkou. Domů jezdili na dovolenou. Spousta lidí zde také místo zabydlování rabovala. Osamocené domy v nepřístupném horském terénu skýtaly příliš bohatství, než aby je ziskuchtiví lidé nechali jen tak být. A lidé, kteří se zde chtěli v dobrém usadit, byli na takové zloděje krátcí. Nezbývalo než se přizpůsobit faktu, že rozkrádání a rozebírání domů je obvyklým způsobem, jak si přilepšit. Děti poválečného baby boomu se naučily hrát si v opuštěných, ale zařízených domech. Jistě to bylo velmi dobrodružné a objevné. Na nezkušený horský lid padla slepota. Nevidět, neslyšet, mlčet. To bylo krédo doby. A hlavně přežít první zimu. Ta leckdy vyhnala tyto nadšence zpět do nížin. V létě to tu vypadalo mnohem přívětivěji. Tuhá a dlouhá krušnohorská zima ale dala zabrat i nejotrlejším dobrodruhům.

Tento přístup a vývoj se na tváři krajiny samozřejmě musel projevit. Obdělávaná pole velmi rychle zarůstala, meliorace na rašelinných potůčcích se zanesly a kyselá voda se přelila přes pole a pastviny. Kulturní složka krajiny začala odumírat od severních nejopuštěnějších svahů hor přes hřebenové partie až po údolí Ohře. Nedostatek lidí byl hlavním důvodem zániku vesnic v horách.

Klínovec své nové obyvatele neznal, oni se neměli k němu. Jediným partnerem se stali saští Krušnohorci, kteří i z piety k zaniklé kultuře českého Krušnohoří začali udržovat tradice. Až do začátku sedmdesátých let ale také neměli mnoho příležitostí navštívit nově se utvářející českou stranu hor. Na české straně byla partnerem Klínovce armáda a sovětský mocenský vliv. Tyto hosty Klínovec reflektoval. Stal se nejvyšší horou vojenského pásma.

Druhá hospodářská injekce z Čech

Paradoxním darem Československa poválečnému Německu byla hospodářská injekce v podobě transferu obyvatelstva z pohraničí. Ukázalo se, že bohatství země tvoří hlavně schopní lidé a jejich zkušenosti, nikoliv továrny, domy a průmyslová infrastruktura. Schopní podnikatelé, kteří se přestěhovali do Saska a zejména Bavorska, pomohli významně poválečné obnově Německa. Česko tak již podruhé pomohlo svým sousedům tím, že se zbavilo svých lidí. V Německu například většina firem vyrábějících krušnohorské rukavičky založila nové filiálky a úspěšně podnikaly dál. Stejně tak to bylo se světově proslulou sklářskou firmou Swarowski. Dodnes se v Bavorsku říká, že uprchlíci ze Sudet zásadně pomohli z poměrně chudého zemědělského Bavorska vybudovat průmyslovou a nejbohatší část dnešního Německa. I proto je Bavorsko přijalo vedle Bavorů, Švábů a Franků za svůj čtvrtý „kmen".

Ani Češi ani Němci

Krušnohorští Němci na cestě...Do Kurort Oberwiesenthalu po válce přišel ohromný počet uprchlíků. Někteří zde zůstali, jiní pokračovali dál. Díky těmto novým obyvatelům se město dvojnásobně rozrostlo. Zakotvili zde i

sourozenci a děti básníka a zpěváka českého Krušnohoří Anthona Günthera, který si vzal život těsně před vypuknutím války. Saská strana hor tak pomohla zachytit ty největší „krušnohorské srdcaře", kteří nadále udržovali při životě kontinuitu tradic a života pocházejícího z české strany hor. Co vznikne na české straně, bylo dlouho velkou neznámou. Güntherovi, Bauerovi a další rodiny, které přišly z Božího Daru, s sebou přinesly i své odlišné nářečí. Dones poznají Krušnohorci v Sasku, kdo z nich se narodil na české a kdo na saské straně Krušných hor. Ačkoliv nově příchozí saští Krušnohorci většinou mezi sebe přijali, stále to pro ně byli „ti Češi" (pro Čechy zase „ti Němci"). Vyhnancům z Čech v Německu se začalo říkat Böhmisch Kopf - volně přeloženo to symbolizuje českou tvrdohlavost. V nové domovině ale byli vyhnanci označováni také hanlivě jako Rucksack Deutsche a od Němců slýchali i: „Kdybyste byli pořádní lidé, tak by vás nevyhnali." Obdobně se častovali mezi sebou dokonce samotní sudetští Němci. Osudem českých Němců byl tedy pocit, že nikde nejsou doma.

Po odsunu Němců, zbourání mnoha domů (většina z nich byly právě hrázděné stavby, které dávaly kraji ráz), poté, co pole a louky zarostly náletovou zelení, z malebnosti mnoho nezbylo. Zástavba v obcích a městech ztratila kompaktnost, vzniklo mnoho proluk s nálety, domy byly v lepším případně nevhodně modernizovány, čímž zanikl jejich genius loci, v horším případě se o ně nestaral nikdo, a tak byly zbourány nebo dodnes nesou známky opuštěnosti a zanedbanosti.

V době, kdy i na hranicích se spřáteleným východním Německem vznikala železná opona, v padesátých letech, byly opuštěny a zanikly desítky obcí. V tzv. „hraničním pásmu“ do 500 metrů od hranice byly všechny domy nemilosrdně zlikvidovány. V tzv. „zakázaném pásmu“, které v Krušných horách bylo široké „pouze“ několik set metrů, směli bydlet jen příslušníci pohraniční stráže. Ostatní obyvatelé se museli vystěhovat. Kvůli tomuto opatření došlo k vyčištění státní hranice a zanikly tak cenné hraniční sídelní obce.

Jednu z největších ztrát představuje zábavní centrum západního Krušnohoří, obec Hraničná / Markhausen. Díky své poloze na říčce Svatavě byla Hraničná velmi dobře dopravně dostupná vlakem i po silnici. Ležela také relativně velmi nízko, jako jediný hraniční přechod v Krušných horách pod 600 m n. m. I proto zde mohlo vzniknout v závětří a v příjemných klimatických podmínkách centrum přeshraničního ruchu. Ačkoliv Hraničná měla ve třicátých letech pouze 1500 obyvatel, obklopovaly ji veliké sídelní lokality jako Kraslice (tehdy 13 000 obyvatel), Klingenthal (9000 obyvatel) či Stříbrná a Bublava (dohromady více než 9000 obyvatel). Proto se zde nacházely dva velké taneční sály a čtyři menší tančírny. Nejslavnější byla Seifert – Diele, ve které byl po přestavbě v roce 1933 vybudován prosklený a osvětlený oválný taneční parket. Tehdy to byla senzace pro celý tzv. lázeňský trojúhelník v západních Čechách.

Hraničná se tak pochopitelně stala také velkým centrem hříchu, nicméně byla rovněž místem, kde se navazovaly kontakty, lásky a přátelství přes hranice a napříč národy. Dnes tuto ozvěnu divokých večírků a zábav v údolí Svatavy jen těžko zaslechnete. Celá obec byla zlikvidována a zarostla. Na místě tančíren stojí shluky tržnic a benzinových pump.

Dalšími takto zaniklými lokalitami v bývalém hraničním pásmu jsou obce Rolava, Jelení, Český Mlýn, Mílov, Jilmová, Pohraniční, Gabrielina Huť, Žebrácký Roh, Mackov, Pastviny, Dolní Moldava, Přední Cínovec, Habartice a Mohelnice. Jiné zanikly kvůli nedostatečnému osídlení či vzniku vodních nádrží na pitnou vodu.

Při rozhovorech s pamětníky mne zaujalo, jak nejednoznačnou roli měla pro oblast Jáchymovska těžba uranu. V první řadě sice šlo o rabování nerostného bohatství Krušnohoří a vynucené masivní přemísťování lidí za prací, druhotně však těžba zachránila mnoho sídel před zkázou. Překvapilo mne vysoké procento lidí, kteří v padesátých letech pracovali v závodech na těžbu a úpravu uranu v Jáchymově, Mariánské, Přebuzi, Hřebečné či ve Vysoké Peci. Proti masové těžbě uranu sice můžeme vznášet řadu námitek týkajících se kvality života, zneužívání politických vězňů, vzniku mnoha odcizených „eternitových“ staveb, např. na Mariánské, jeden pozitivní rys jí však však upřít nelze. Díky tomu, že se v letech bezprostředně po odsunu Němců do oblasti od Přebuzi až po Měděnec za prací nastěhovalo takové množství lidí (případně zde aspoň začali pracovat), podařilo se zachovat domovní fond mnoha sídel.

2) Fotodvojice

Hřiště na Hřebečné

2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?

2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojice

Historie kapličky na Lesné

2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?

2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojice

Fotopříběh z Abertam: náměstí za posledních 100 let

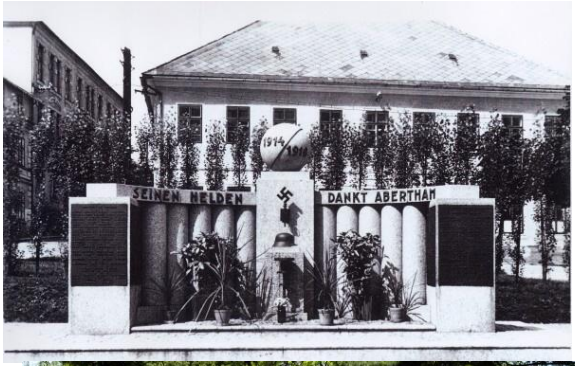

2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?

2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojice

Náves v Jindřišské

2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?

2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojice

Zánik části obce Cínovec

2a) Volné psaní - o čem vypráví fotodvojice?

2b) Metoda Čtení s předvídáním - doplňte příběh fotodvojice

3)Pamětnický příběh č. 1

Petr Rojík

Romeo a Julie ze Sudet

Narozen 24. 2. 1957 v Přebuzi, žije v Rotavě. Navštěvoval gymnázium v Sokolově (1972 – 1976) a absolvoval magisterské studium základní a ložiskové geologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1976 - 1981). Jeho zájem o region vyústil v roce 2000 do vydání knihy „Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří“. Od roku 1998 je členem městského zastupitelstva v Rotavě a Kulturního sdružení občanů ČR německé národnosti. Organizuje přednášky, exkurze, turistické akce, přeshraniční kontakty. Je varhaníkem v rotavském kostele. Svobodný, bezdětný.

„Cítím se Krušnohorákem tělem i duší. Narodil jsem se v Přebuzi. Moji předkové byli horníci a je možné je v archivech sledovat zpět až do šestnáctého století. Já sám jsem asi taky zdědil trošku té hornické krve a vztahu k přírodě, protože jsem – aniž jsem to nějak plánoval – vystudoval geologii, tímto oborem se živím a zároveň je to moje hobby. Krušnohorské rudné doly už neexistují a sotva se kdy obnoví, takže jsem přijal zaměstnání v sokolovském uhelném revíru. Zpočátku se mi tam vůbec nechtělo, ale nakonec jsem tam objevil svůj mikrokosmos. Toto prostředí je pro geologa lahůdkou. Je to sice krása velice syrová a drsná, ale pod touhle pokličkou se nacházejí fantastické odkryvy země, člověk tam může listovat ve vrstvách jako v knížce. Patřím asi k poslední generaci, která má možnost tyto odkryvy vidět a studovat. A krom toho, že jsem geolog, se hodně zajímám o všechno, co souvisí s Krušnými horami, s vlastivědou, kulturou, historií a hornictvím. Zajímá mě nejen příroda a minulost, ale i současné živé problémy. Jsem členem zastupitelstva, různých spolků, zabývám se ochranou přírody, krajiny, památek a kulturního dědictví, přednáším, vystavuji, pořádám exkurze a píšu publikace.“

Před deseti lety jsi vydal knihu *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*, která byla pro mě a myslím i pro mnoho dalších milovníků Krušných hor zlomová. Oslovilo mě hlavně, jak čtivě v ní podáváš příběhy hornin a na základě těžby nerostů líčíš život v krušnohorských obcích.

Foto: 3. jpg
Petr Rojík jako patnáctiletý harmonikář

Dost jsi mě překvapil, já si nemyslím, že to je nějaká zvlášť přelomová knížka. Vydali mi ji v krajském muzeu v Sokolově, za to jsem moc vděčný, a podařilo se na ni získat příspěvek z fondu Phare. Ta kniha je reakcí na naši rodinnou story, je možná podvědomou sondou do života mých předků. Byly to právě rudy, hlavně rudy cínu, co ve čtrnáctém století na hřeben západního Krušnohoří poprvé přivedlo civilizaci. První skutečně doložitelné záznamy jsou však až ze století šestnáctého. Staří hledači rud, rýžovníci a horníci byli neskonale chytří lidé, pořád musím kroutit hlavou nad jejich dovednostmi, nad jejich intuicí. Ačkoliv mám dva doktoráty z geologie, spoustu věcí prostě vůbec nechápu a neovládám, což jen dokazuje, že je mnoho věcí mezi nebem a zemí. Myslím si, že i oficiální věda by se mohla hodně poučit z toho, jak dříve lidé dokázali vnímat přírodu, naslouchat jejím neslyšitelným a neviditelným impulzům a hlasům. Můžu se pokládat za člověka poměrně vnímavého, protože když je člověk geologem, musí přírodě opravdu naslouchat, musí ji vnímat, vidět ji trošku i jinýma očima. Jsme totiž často stavěni do situací, že musíme zjistit nebo odhadnout, co se ukrývá hluboko pod námi, a nemáme možnost to všechno provrtat nebo prosvítit. Na této vnímavosti často závisí úspěšnost průzkumných prací, které nesmí být příliš drahé, a musíme si být alespoň trochu jisti, že se ložisko nějaké suroviny, ať je to uhlí, kaolín, jíl nebo třeba cín, opravdu najde. Vrtat a hledat nazdařbůh, to je hledání jehly v kupce sena.

Krušným horám se dříve říkalo Rudohoří. Tomu odpovídá i německý název Erzgebirge. Jak a kdy se cínové krupky dostaly na povrch a co zde v těch geologických časech proběhlo?

Foto: 1.jpg
Exkurze mezinárodní uhelné geologické konference do lomu Jiří u Sokolova roku 1998

Cínové krupky jsou vždy vázány na žuly velmi specifického složení. Na světě je spousta druhů žuly, jenom určité typy jsou však nositeli cínového zrnění. Detaily pominu, nakonec jsou i předmětem spekulací a zdaleka ne všechno se ví. Ale o vazbě cínu na určitý typ žuly věděli už naši středověcí předchůdci. Dalo by se říct, že takové žulové těleso mnohakilometrových rozměrů je vlastně kapička potu na pokožce naší zeměkoule. Kdybychom se mohli podívat do hloubky Země, viděli bychom, že v hloubce třiceti, možná čtyřiceti kilometrů se horniny začínají tavit a je tam latentní magma. To jenom my si myslíme, že zem pod námi je pevná. Při hercynském vrásnění asi před 330 miliony let pronikalo žulové magma směrem k zemskému povrchu. Většinou se nedostalo až na povrch, ale zatuhlo uvnitř zemské kůry. Nastaly v ní chemické reakce, díky kterým se určité mladší porce žuly koncentrovaly cínem. Horní partie žuly tuhly dřív než ty spodní, které byly ještě horké, a tak se chladnutím smršťovaly, praskaly a stávaly se migračními kanály pro plyny, páry a roztoky z hlubších partií. Vytvořily tak prostor, do kterého se uložily i minerály cínu. Proto se cínové rudy většinou vyskytují ve vrcholcích žulových kupolí a v trhlinách.

Horníci sledovali tyto svislé pukliny a trhliny vyplněné cínovou rudou a dychtivě očekávali, kde takovou trhlinu protne nějaké erozní říční údolí. Tehdy se naši předchůdci mohli radovat, že cínové krupky najdou už vyplavené z tvrdé horniny do náplavů potoků a řek, odkud se dají snadno vyrýžovat. Rýžovnická horečka hlavně v 16. a 17. století způsobila masivní pronikání kolonistů ze západu, především ze zemí dnešního Německa, do Krušných hor. Jednotlivé kolonizační vlny s sebou přinesly svůj jazyk a kulturu, takže ještě dnes mají určité skupiny vesnic a sídel typické nářečí. Můžeme z toho vyvozovat, odkud kolonisté přišli, kde se zastavili, kde takříkajíc rozbili stany.

Období německého osídlení v Krušných horách trvalo 700 let. Potom bylo násilně přerušeno, přestože předtím žili Němci s ostatními národy včetně Čechů po staletí v symbióze, bratřili se, vdávali se a ženili, chodili spolu na medovinu nebo na pivo, handlovali a kšeftovali, sdíleli obyčejné lidské starosti. Pak ale přišlo těch hloupých patnáct let a zničilo dílo staletí…

Když se lidé na Krušné hory dívají z podkrušnohorské pánve, připadají jim jako impozantní horská bariéra. Pokud ale vyjedou nahoru, ke svému překvapení zjistí, že je tam skoro rovina. Způsobila to eroze, nebo ještě jiné vlivy?

Za studií jsem do Krušných hor pozval jednoho kamaráda. Když jsme se vrátili z túry na hřeben, kamarád povídá: „Petře, ty tvoje hory jsou nějaký divný. Z podkrušnohorských pánví vypadají jako taková velká hradba, a když člověk vyleze nahoru, žádný padák na druhou stranu – ono je to tam placatý.“ Vystihl tak podstatu Krušných hor.

Můžeme to poměrně snadno vysvětlit. Krušnohoří bylo kdysi spojené v jeden celek s podobně plochými oblastmi Tepelské vrchoviny a Slavkovského lesa. Je to vlastně jakýsi ohoblovaný stůl. Díky dlouho trvající erozi se na zemský povrch dostalo i jádro hercynského pohoří včetně žul, které původně na povrch nevystupovaly. Proto se také blízko povrchu objevily cínové rudy, které krystalizovaly řádově v hloubce stovek metrů až kilometrů. Během 330 milionů let – nevím jak pro tebe, ale pro mě je to naprosto nepřestavitelná doba – byly Krušné hory a okolní krajina srovnány téměř do fotbalové rovinky. Měnilo se také klima, proběhla fáze subtropická i tropická. V subtropech se horniny při zvětrávání mění v měkké kaolíny, jaké známe třeba na Podbořansku a Karlovarsku; nesmírně to zrychluje erozi.

Ve třetihorách, tedy geologicky celkem nedávno, se do naší krajiny začalo přenášet napětí alpinského vrásnění. Stlačovaný horský masiv, na povrchu rovný, se začal mírně vydouvat, praskat a střed jeho klenby zajel jako klín do hlubiny – tam, kde jsou dnes podkrušnohorské pánve. Jak už jsem říkal, žijeme na tenké skořápce o mocnosti třicet kilometrů, které říkáme zemská kůra. Pod ní jsou horniny v plastickém stavu. Když skořápka rozpraská, magma může vytrysknout až k zemskému povrchu. A to je právě důvod, proč na zarovnaném povrchu krušnohorského hřebene vyrostly geologicky mladé

čedičové pahorky, jako jsou Božídarský Špičák, Velký Špičák, Jelení hora, Bärenstein, Pöhlberg či Scheibenberg. Trhliny, po kterých se kry posouvaly dolů, nahoru nebo do stran, sloužily jako přívodní dráhy pro čedičové magma.

Zároveň jsou tyto praskliny komunikačními drahami, kudy vystupují z hlubin země plyny, a my díky tomu máme plynové lázně v Karlových Varech, Františkových Lázních, Mariánských Lázních, v Jáchymově i jinde. Úmyslně říkám „plynové“, protože v tom, co vidíme tryskat ze země, je daleko více plynů, oxidu uhličitého s příměsí hélia a dalších prvků, než minerální vody, která se přidává cestou vzhůru. Voda se vsakuje z širokého okolí, v hloubce se setkává s plyny, ohřívá se a plyny spolu se zemským teplem ji potom vynášejí k povrchu. A protože je teplá, rozpouští horniny, luhuje z nich minerály a my ji pak pijeme jako dobrou minerálku nebo se v ní koupeme.

Dnes už tlak přichází z jiné strany a struktury, které ve byly třetihorách otevřené, se naopak utěsnily. To způsobuje mimo jiné vyzvedávání zemských ker takříkajíc do volného prostoru, takže Krušné hory rostou rychlostí asi 1,5 milimetru za rok, což ovšem za milion let je 1,5 kilometru. Tento proces dokážeme měřit, a stáváme se tak svědky vzniku geologicky nového, čerstvého pohoří. Když jedeme do Krušných hor, máme to tedy každý rok dál a výš.

Je hezké, že hory stále rostou, jsou ve vývinu…

Že se Země pod námi tříští a láme, to koneckonců dokumentují zemětřesení, která velice často pozorujeme a přístroje je zaznamenávají denně.

Vraťme se z geologického času zpět do lidských dimenzí. Říkal jsi, že rýžování cínu zahájilo v Krušných horách horečku. Horníci postupovali proti proudu řek, až se dostali nahoru na hřebeny a zjistili, že se zde dá nejen rýžovat, ale také těžit. Jak se ruda dolovala?

Na místě, kde našli rudu, vykopali horníci náleznou šachtici, která bývala hluboká jenom pár metrů, a zajistili ji proti sesutí. Jejich první starostí bylo si nález ochránit, takže spěchali na horní úřad. Tento úřad byl pevně v rukou panství, v případě Přebuzi to bylo panství jindřichovické. Hrabě Šlik, později Nostic, vyslal na místo svého horního úředníka a písaře, aby se tam provedlo jakési protokolární fárání. Okolo nálezné jámy byl vymezen prostor, který si dotyčný nálezce mohl za poplatek na určitou dobu propachtovat, pronajmout. Mohl zde těžit, a riziko nesl sám. Když čteme staré písemnosti, připadá nám, kdo všechno tak nezbohatl, ale ve skutečnosti to byla loterie. Jakmile měl někdo úspěch a našel dobrou žílu cínu, hned se to rozkřiklo a za chvilku se kolem něj vyrojily desítky lidí, kteří jeho pozemek obkroužili důlními mírami. Jenom málokdo však měl úspěch. Ti neúspěšní se ztratili v

propadlišti dějin a nepíše se o nich, většinou přestali platit svůj poplatek a důlní míra propadla případnému dalšímu zájemci. A tak se v Krušnohoří stávalo, že vlny hornických osadníků přicházely a zas velmi rychle odcházely. Jednu takovou velkou výměnu obyvatel dokumentují archivy kolem roku 1580 na Nejdecku. Tehdy byla dočasná krize odbytu cínu. Těžba se mnoha horníkům, kteří se pohybovali ekonomicky na hraně, přestala vyplácet, a tak jak přišli, zase odtáhli a zkoušeli štěstí třeba desítky kilometrů dál. A když cín opět podražil anebo se začal pašovat do Saska, zase se objevili jiní hledači rud, takže v církevních matrikách náhle ve stejné vesnici nacházíme úplně jiná jména.

K další velké výměně obyvatel došlo po Bílé hoře. Její hlavní důvod sice známe, ale přesto je v mnohém zajímavá. Na Kraslicku a Nejdecku tehdy úplně vymizelo sklářství. Předtím se oblast našich lesů v západních Krušných horách doslova hemžila hořícími sklářskými pecemi a lesními požáry. Skláři prý zapalovali stojící stromy, aby z nich získali co nejvíce popele s alkáliemi. Vždy se usídlili někde v lese, kde našli výchozy žil pěkně bílého čistého sklářského křemene, který drtili u potoka v bucharech. Jejich velká spotřeba dřeva byla trnem v oku hraběti Nosticovi, který lesy potřeboval pro vlastní hutní podnikání. A tak sklářům všelijak ztěžoval život, až je donutil odejít ze země. Našel si k tomu náboženskou záminku – vždyť skláři byli luteránští kacíři, zatímco Nosticové byli pravověrní katolíci. Nevadilo, že ještě nedávno sami vyznávali luteránskou víru; proč by nepřestoupili, když jim za to kynula levná koupě zkonfiskovaných panství? Do opuštěných sklářských obydlí se potom nastěhovali noví, takzvaně katoličtí osadníci. Když kdekoli na zeměkouli sledujeme takzvané náboženské konflikty, nevěřím tomu, že by někde náboženství bylo skutečným důvodem. Stejně jako dříve i dnes jde jenom o majetek, o moc, někdo si zkrátka chce uzurpovat práva druhých.

Jsi rodák z Přebuzi, přeložil jsi také knihu vzpomínek na obec Rolava, která dnes kromě jediného domu neexistuje. Jak prostředí zanikajících obcí ovlivnilo tvůj život?

Foto: 7. tif
Obec Přebuz na hřebeni Krušných hor.

Rolava, dříve Sauersack, ležela hned vedle Přebuzi. Na místě zaniklých obcí toho na první pohled není moc vidět. Krajina je zde rovná, bez vysokých pahorků a hlubokých údolí. Profukuje tu vítr, v létě jsou naopak velká vedra. Proto byly louky v okolí Přebuzi a Rolavy vyhlášené nejlepším senem.

Všude se zde na nás dívají nenápadné doklady historie, zdatnosti a vynalézavosti našich předků. Uvedu namátkou několik příkladů z okolí Přebuzi. Když člověk poodhrne tu správnou větev – tady mají smrky větve až dolů – najednou se objeví vchod do podzemí. Ale musí se o tom vědět. Krajina je tu prošpikovaná jako ementál.

Když jsme byli společně v Přebuzi, viděli jsme ve výkopu pod základy domu lesklé bílé plošky perleti. Perleť přivezly kdysi lodě z moří jihovýchodní Asie do Hamburku. Faktoři, kteří rozdávali práci, potom ty mušle roznášeli do jednotlivých horských chalup. Tam měli tátové své stroje, malé soustruhy poháněné nohama na způsob šicích strojů, a vykrajovali z mořských lastur knoflíky. Manželky a děti je třídily, leštily a přišívaly na karton. Pak opět přicházel faktor a vykupoval hotové zboží. Na hřebenu Krušných hor tak můžeme najít stopy lastur z jihovýchodní Asie, není to neuvěřitelné?

Kousek nad Rolavou jsem zase viděl vyvalený strom, pod jehož kořeny ležely zbytky nádob a kuchyňských nástrojů. Historie je zde zkrátka schovaná těsně pod povrchem.

Vždyť ti lidé zde žili 700 let, není tedy divu, že okolo chalup po sobě zanechali různé památky. Když Němci museli při násilném odsunu odejít, zvlášť při divokém odsunu v roce 1945, často na zahrádce nebo někde u lesa rychle schovali své rodinné památky v naději, že se sem někdy vrátí. Ale nevrátili se.

Ještě jsi mi vlastně neodpověděl na moji otázku – jak tě tvé rodiště, Přebuz a její okolí, ovlivnilo, jaký k němu máš vztah?

Jsem přesvědčen, že jsem se narodil na nejhezčím místě na zeměkouli. Vždycky, když jsem byl někde v cizině, třeba i na jiném kontinentu, a vrátil jsem se domů, jenom jsem žasl, v jaké krásné krajině žijeme. Krušnohorské rodiště mě velice ovlivnilo. Krása zdejší přírody mě fascinuje, a vždycky, když se do ní vrátím, mě i posílí a povzbudí. Vždycky dostanu chuť něco tvořit, být aktivní a udělat něco prospěšného a dobrého.

Život v Krušných horách však býval opravdu krušný, to vím z vyprávění rodičů a prarodičů i dalších příbuzných. Já už jsem moc zhýčkaný civilizací, mám všechno, co k životu potřebuju. Pamětníci se ale shodují, že život tady býval neskonale těžký a přežít dokázaly pouze velmi odolné typy. Není asi náhoda, že skalní Krušnohoráci přirovnávali sami sebe k jeřábu, který roste podél cest v alejích. Bičují jej větry, v zimě ho pokrývá silná vrstva jinovatky a ledovky a napadají ho paraziti. Má to zkrátka těžké, často z něj zbudou jen zlomené pahýly, a přesto se vždycky objeví nový výhonek, který přežívá.

Jeřáb je pro mne symbolem Krušných hor. V jiných horách jich tolik neroste.

Ani já jsem se s ním jinde v takovém množství nesetkal. Krušnohoráci se s jeřábem dosti identifikují a pokládají jej za svůj symbolický strom. Krušnohorský skladatel Max Schreyer o něm dokonce složil

nádhernou písničku Vuglbeerbaam, která je asi vůbec nejznámější lidovou písní z Krušných hor. Je to podobný symbol jako slovanská lípa nebo kanadský javor.

Byly tu jeřáby vysazovány, nebo jsou divoké?

Myslím, že obojí. Jeřáb zde byl doma, zdomácněl tu, ale je například doloženo, že obec Přebuz koupila sazenice jeřábu a vysadila je podél cesty.

Jaký je tvůj pohled na otázku odsunu či vyhnání? Chápeš ho jako zkratové jednání, nebo to byla opravdu nutnost, aby se republika konsolidovala? Znáš osobně nějaký příklad antifašistů či takzvaných specialistů, kteří zde mohli či museli zůstat?

Kdyby na tyto otázky byly jednoznačné odpovědi, asi bychom tady o nich nerozmlouvali. Mohu jen vyjádřit své mínění, a musím předem upozornit, že je poměrně nestandardní a neodpovídá většinovému názoru. Pozoruji zároveň, že stále více lidí už se na tyto věci nedívá tak černobíle, jako bylo zvykem třeba ještě před rokem 1989. Tehdy se opravdu mnoho lidí bálo a německá menšina, která mezi námi žila, komunikovala spíše mezi sebou. Mezi Němci stále přežívá jakýsi komplex méněcennosti, i v dnešní době.

Mohl bys tento zajímavý postřeh konkretizovat?

Vezměme třeba generaci mých rodičů a příbuzných. Máma se narodila v roce 1928. Má německou národnost. Mohu se o tom takto svobodně vyjadřovat proto, že jsem vlastně smíšené národnosti. Můj táta byl Čech, máma Němka. Když se na tyto věci dnes podíváme s odstupem, napadá mě literární srovnání. Všichni přejeme těm dvěma milencům ze Shakespearova Romea a Julie, aby se dokázali prosadit, aby vyhráli nad nepřátelským prostředím. Něco podobného se přihodilo mým rodičům. Můj táta, Čech z plzeňské Škodovky, přišel do Přebuzi do cínových dolů a potkal tam mladou slečnu, ročník 1928, čili to byla opravdu ještě dívka, která začala pokukovat po chlapcích a těšila se, že se třeba časem vdá. Jednoduše se do sebe zabouchli. Bylo to v roce 1946, mámě tedy bylo 18 let. Zamilovali se do sebe a celý svět jim to rozmlouval. Češi otci domlouvali: „Ty, Karle, ty, který jsi byl v západním odboji, ty, škodovák, Čech každým coulem, ty, kterému vybombardovali rodinu, ty se teď zamiluješ do Němky? Je to vůbec možné?“ A mámě zase v Přebuzi, v její rodné vísce, vykládali: „Ty, Traudl, neblbni, najdi si tady nějakého jiného ženicha, vždyť je to Čech, co jsme od Čechů zažili, nic

než samé špatnosti. Teď nás Češi vyhánějí z domova a ty si chceš Čecha vzít?“ Jenže máma jim odpovídala: „Můj Karel je jiný, ten nikoho nevyhnal.“ A byla to pravda. Ten si dokonce svůj nábytek koupil.

V poválečné době byl asi výjimkou, že?

Ano a mezi Němci byl dost oblíbený. Byl to člověk, který má srdce na dlani, a máma o něm vždycky říkala, že byl vlastně Evropan. Narodil se v české rodině, před válkou byl montérem Škodových závodů a válka ho zastihla v Teheránu. Vstoupil do západního odboje, prošel Tobrukem a bojišti západní fronty. Naučil se tam anglicky, protože komunikoval s vojáky západních aliančních mocností. Nakonec přišel do německého pohraničí, do Sudet. Můj táta měl tedy na věci velmi nekonvenční pohled. V každém viděl především člověka, hodnotil, co je na něm dobrého, a dal si pozor na případné špatné stránky. Věřil, že dobro vítězí v každém z nás, a nedíval se na lidi hloupým způsobem, že někdo je Čech, tak to je dobrý člověk, a někdo Němec, tak musí být automaticky fašista. A tím pádem jsem odpověděl i na tvoji otázku, co si myslím o odsunu. Pokud Němec nebo Čech byl fašista, zasloužil si trest. Jinak ne.

A jak se dál vyvíjel příběh přebuzského Romea a Julie?

Foto: 4. jpg
Edeltraud a Karel Rojikovi na svatební fotografii.

Je to k nevíře, ale oba ten tlak dokázali vydržet. Táta to zvládl v „nepřátelském“ německém prostředí i díky tomu, že měl dobrý charakter a mnoha sousedům Němcům pomáhal. Když ještě naši nebyli svoji, jenom spolu chodili, dávali to najevo před celou Přebuzí. Máma dokonce vypráví o tom, že jí táta vždycky večer zpíval pod okny. Měl prý krásný, silný, zvučný hlas, uměl moc pěkně zpívat, takže zpíval operetní árie. To Přebuz do té doby nikdy nezažila, a tak všichni otvírali okenice a poslouchali, jak Karel Rojík zase zpívá a toká na svoji milou. On prostě byl osobnost, dokázal to projevit a celá Přebuz si ho zamilovala.

To bylo ještě před odsunem?

Bylo to v době odsunů. Totiž s naším odsunem to bylo tak: odsuny vypukly dříve, než přišel táta, který by s tím sám stejně nemohl nic udělat, i kdyby byl zaláskovaný sebevíc. Máma byla Němka a s rodiči byla již určena k odsunu. Z vyprávění rodičů vím, jak jednoho dne český úředník z národní správy zabušil na okenici nebo na dveře a řekl stroze: „Zítra v šest hodin ráno budete sedět na schodech

připraveni k odsunu. Můžete si s sebou vzít tolik a tolik kilo (nejspíš asi 50 kg, to už se psal rok 1946, odsun byl takříkajíc spořádaný, organizovaný a Němci si už mohli něco vzít), nesmíte si vzít to a to, můžete si vzít to a to. Povlečení na postelích ať je prosím nové, aby se budoucí nájemníci nepohoršovali a přišli do čistého. Ať je uklizeno, zameteno, dům ať je čistý a vypulírovaný.“ Prošel se po domě a řekl: „Tohle odtlačíte nahoru na úřad, tohle přijde nahoru na národní správu, tohle kolo, tahle citera, tyhle nástroje, tyhle hračky půjdou taky nahoru, bude se to konfiskovat. Ráno budete čekat na schodech.“ Tak naši prožili nejkrušnější bezesnou noc svého života, protože se museli rozloučit se vším, co jim bylo blízké a milé. Ráno přišla zpráva, že se odsun odkládá, protože ve sběrném táboře v Nejdku vypukla nějaká infekční nemoc, tuším obrna.

Obrna vypukla v Nových Hamrech a dostala se asi i do Nejdku.

Naši měli jít do Nejdku, tak jsem to aspoň slyšel. Odsun se tedy odložil na neurčito. V nejbližších dnech, jaká zajímavá náhoda, přišli do Přebuzi Rusové hledat uranovou rudu. Uran tehdy v cínové šachtě, která byla ještě v činnosti, opravdu našli. Všechno, co mělo ruce a nohy, a k tomu nově naverbované pracovní síly šlo pomáhat tomu průzkumu. Také celá naše rodina – dědeček byl štajgr, strýc byl štajgr, táta pracoval na šachtě jako důlní zámečník, takže i on fáral, dokonce i moje maminka jako děvče pracovala na šachtě.

Na Rusy, vlastně Sověty, mají původní obyvatelé německé národnosti dobré vzpomínky, zatímco Češi se velmi často dopouštěli různých majetkových a násilných excesů. Uvedu takový úsměvný příklad, abychom neměli samé tragické story. Můj strýc byl Němec každým coulem, mluvil tou svou krušnohorskou hatmatilkou a byl vesnickým šenkýřem. Němcům však bylo po válce zakázáno pít pivo a vůbec chodit do hospody, takže směl Čechům nalévat, ale sám nesměl nic pít. Už to je světová kuriozita, řekl bych. A jednou takhle do hospody přišli ti sovětští vojáci a fachmani ze šachty, poručili si pivo, a když už se dostali trošku do nálady, pokynuli na mého strýce, ať se jde taky napít. Strýc udělal výmluvný posunek, že pít nebude. „Jak to, nebuď takový křen a pojď si dát s námi,“ zahulákali Rusové. Strýc ještě rezolutněji gestikuloval, že ne, a pokukoval po stolech, kde seděli Češi. Jednomu z Rusů to už nedalo, vystartoval od stolu a řekl: „Pij, dej si s námi.“ A tak tedy můj strýc musel s pravdou ven, že on nesmí. „A proč nesmíš?“ „Protože jsem Němec.“ Strýček se totiž s Rusy dovedl domluvit, protože byl na ruské frontě, takže leccos pochytil. Když ti Sověti ke svému velkému překvapení a pobavení uslyšeli, že je něco takového možné, řekli mu: „Přines kbelík.“ Strýc musel napochodovat domů a přinesl kbelík. „Nalij do něj pivo,“ poručili mu. Natočil tedy pivo. A Rus řekl: „Pij!“ Bylo to k nevíře. Musel pak zavolat svoji rodinu, známé a další vesničany a Rusové je donutili, aby si po mnoha měsících dali pivo. A teď hrozil konflikt ve druhém křídle sálu. Češi vyžadovali dodržování svévolných pravidel, která v obci sami vyhlásili. Výsledkem té mely bylo, že se ruští

oficíři a horníci zvedli a Čechy prostě po schodech vyházeli z hospody. Je to okrajová epizoda, ale velmi názorně ukazuje poválečné vztahy mezi národnostmi v Přebuzi.

Německé ženy dodnes s povděkem vzpomínají, že sovětští oficíři zavedli pořádek a disciplínu. Nikdy se nestalo, že by třeba nějaká žena byla znásilněna. Nedocházelo k žádným excesům, které se bohužel stávaly za Čechů. O těchto věcech můžu takto otevřeně mluvit, protože můj táta byl stoprocentní Čech, naštěstí Čech slušný a charakterní.

Foto: 6.jpg
Moje maminka Edeltraud paličkuje

Ještě bych měl vysvětlit, jak vůbec bylo možné, že se moji rodiče nakonec vzali. Celá naše rodina pracovala na šachtě a najednou, ze dne na den, nastala velká potřeba pracovních sil, takzvaných specialistů. Specialisté, to byli prakticky samí Němci. Takže ti, kteří do té doby neodešli, už nejenom směli, ale přímo museli zůstat. Psal se rok 1946 a platily dekrety, podle kterých mělo německé obyvatelstvo na českém území přívlastek „nepřítel“. Bylo zbaveno běžných civilních práv. Teprve po roce 1989 jsme zjistili, že lidem německé národnosti bylo z platu strháváno 20 %, dříve to opravdu nikdo nevěděl. Pro důchodce to má důsledky dodnes. Jestli si někdo myslí, že Němec si mohl třeba zajít do krámku a koupit si maso, tak se mýlí.

V těchto podmínkách spolu můj táta a moje máma chodili. Nakonec je celá vesnice tolerovala. Táta zpíval mámě pod okny a často pomáhal lidem, byl to šikovný kutil, řemeslník, na šachtě výborný zámečník. Vzít mámu si ale nesměl, dokonce ani když moje starší sestra už byla v mámině bříšku. Teprve po roce 1949 umožnil Gottwald sňatky mezi mezi Čechy a Němci. Paradoxně právě Gottwald, na rozdíl od Beneše, tvrdil, že není Němec jako Němec. Svatba Karla a Edeltraud, kteří už měli malou holčičku, byla událostí pro celou vesnici, protože to byla první poválečná svatba v Přebuzi.

Rodiče to však neměli jednoduché i z jiného důvodu. Když se táta s mámou poprvé viděli na vesnické tancovačce, táta nevěděl, jak s tou dívkou má navázat kontakt. Uměl česky, ale ani slovo německy. Máma zase uměla německy, a ani trochu česky. A tak táta jednou poprosil svého kamaráda, jiného Čecha, který už znal pár německých slov, aby je seznámil. Zpočátku se tedy seznamovali přes prostředníka. Ten byl sice užitečný, ale pořád u nich být nemohl. Jednou někoho z nich napadla spásná myšlenka zeptat se: „Do you speak English?“ Tuším, že to byl táta. Máma hned radostně vyhrkla: „Yes, I do.“ Takže tlumočníka mohli propustit ze svých služeb. Takovým legračním způsobem se seznámili a doma prý ještě roky poté mluvili směsí češtiny, němčiny a angličtiny.

Nakonec se na nějakém jazyku dohodli? Naučila se maminka česky?

Máma se naučila dobře česky, dnes mluví perfektní češtinou. Táta pochytil hodně z němčiny, vlastně z nářečí, protože spisovnou němčinou na kopcích nikdo nemluvil. Já jsem ho neslyšel německy mluvit, umřel, když mi bylo šest let.

Po svatbě vašich rodičů se věci vrátily do normálních kolejí?

Foto: 5.jpg
Vánoce 1978 v Rotavě. Zleva babička Marie Pichl, moje máma Edeltraud, sestra Son Šimánková a já ve věku 20 let.

Dá se říci, že po té svatbě už všechno šlo naprosto normálně. Se sestrou Soňou jsme vyrůstali v harmonické čtyřgenerační rodině a měli jsme fajn dětství. Když se zavřela přebuzská šachta, zalahodila tátovým škodováckým uším zpráva, že v Rotavě otevírají pobočku Škodovky. Navrhl, že se odstěhujeme o jedno patro Krušných hor níž a najdeme si tam dům, což se s pomocí mého dědečka zedníka podařilo. No a právě v tom domě teď sedíme a rozmlouváme. U tohoto stolu jsem vyslechl všechno to, co jsem vyprávěl. Správně by to vlastně měla říkat máma, ona je teď však nemocná, leží po těžké operaci v nemocnici a já si vřele přeju, aby všechno znovu zaznělo z jejích úst. Člověk totiž i při nejlepší vůli může něco zkreslit, různé odstíny… Byl bych byl raději, aby to máma vyprávěla ještě jednou.

Paní Rojíková se nakonec uzdravila a v září 2008 jsem se s ní sešel, abych s ní také natočil rozhovor. Potvrdila nám devadesát devět procent toho, co mi řekl její syn, a jednu informaci upřesnila:

„Mluvili jsme s manželem anglicky až do roku 1952. Jenže i v Přebuzi nás někteří lidé neměli rádi. Nevím proč, ale nahlásili, že prý můj manžel je nějaký špion či co, že spolu mluvíme anglicky. A za pár dní si pro manžela přišli a zavřeli ho. Na čtyři měsíce, kvůli tomu, že neumí německy a já neumím česky. Když se vrátil, začal se vehementně učit německy a já česky.“

3a) metoda Insert - zpracovaní informací v příběhu

Označte si jednotlivé informace do následující struktury

Instrukce k četbě se značkami INSERT

- Čtěte text s tužkou v ruce. Během první četby se zamýšlejte nad významem informací, na které v textu narazíte. Informace označujte a využívejte k tomu následující značky:

√	Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čtete, potvrzuje to, co jste věděli nebo jste si mysleli, že víte.
-	Udělejte minus, jestliže je informace, kterou čtete, v rozporu s tím, co jste si mysleli nebo co jste slyšeli.
+	Udělejte plus, jestliže je informace, kterou se dozvíte, pro vás nová a důvěřujete jí.
?	Udělejte otazník, jestliže objevíte informaci, které nerozumíte, která vás mate nebo o které byste se chtěli dozvědět více.

Poznámka: Až si budete dělat během čtení značky, neoznačujte každou informaci, kterou text obsahuje. Značka by měla odrážet váš vztah k vybrané informaci – totiž to, zda považujete informaci za důležitou, zajímavou apod. Využijte zhruba jednu nebo dvě značky na odstavec, někde více, jinde méně. Je šikovné dělat značky po pravém okraji textu, a pokud je to pro lepší orientaci v textu potřeba, můžete si podtrhnout konkrétní slova, k nimž se značka vztahuje.

Dbejte na to, abyste označovali opravdu konkrétní informace, a ne třeba celé hnízdo informací (např. označit celý odstavec nedává smysl, protože odstavec obyčejně obsahuje mnohem víc než jednu informaci).

4) Pamětnický příběh č. 2

Petr Pakosta

SVAHY KRUŠNÝCH HOR MĚLY BÝT V 80. LETECH ODTĚŽENY, ABY KAMENY A DŘEVO NEPADALY DO UHLÍ. TOMU JSME MUSELI ZABRÁNIT.

Petr Pakosta se narodil 3.3.1938 v Hradci Králové. Vystudoval vyšší průmyslovou školu hornickou v Ostravě. V roce 1973 vystudoval dálkově Energetický institut, obor Vodohospodář – specialista.
V letech 1975 – 1976 při zaměstnání vystudoval Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem a obor výchovný poradce PedF v Praze.
Pracoval jako důlní technik v hlubinném Centrum v bývalém Dolním Jiřetíně. Po úraze v roce 1974 pracoval jako učitel a výchovný poradce na SOU stavební v Meziboří, ve výrobním družstvu MM, zaměřeném na výškové práce. Od roku 1990 pracoval na okresním úřadě v Mostě a na městském úřadě v Mostě jako vedoucí odboru životního prostředí.
V roce 1979 vstoupil do hnutí Brontosaurus a zde působil do roku 1989.

V roce 1960 se odstěhoval na Horu svaté Kateřiny. Zde provozuje s rodinou chov domácích zvířat. Od roku 1995 se angažuje v samosprávě města.

Je ženatý, má 5 dětí a 4 vnoučata. Petr Pakosta je autorem řady článků regionální i celostátní povahy.

„Pocházím z Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách, žiji však již padesát let v Hoře Svaté Kateřiny. Z Brandýsa jsem se v roce 1953 odešel učit horníkem do Ostravy. V roce 1959 jsem dostudoval a přišel jsem na umístěnku do Mostecké uhelné pánve, kde jsem fáral až do roku 1974, kdy jsem utrpěl úraz. Potom jsem začal vyučovat na stavebním učilišti v Meziboří. Později jsem přešel do státní správy, na okresní úřad, poté na městský úřad a postupně až na funkci místostarosty v Hoře Svaté Kateřiny.“

Na co jste se jako horník specializoval?

V dolech jsem pracoval jako specialista na hlubinné dobývání. Měli jsme zavádět nové metody dolování právě na Mostecku Byly sice trochu primitivní, nicméně se jimi rozvíjela možnost vydobýt uhlí bez poškození povrchu, která se tenkrát zkoušela. Tyto pokusy pak na nějaký čas ustaly, protože převládla těžba v povrchových dolech. Obnoveny byly na Chomutovsku v dole Jan Žižka Dnes je

dokonce navržena metoda tzv. poddolování uhelných substancí bez poklesu povrchu i na Mostecku jejímž jsem spoluautorem. Bylo by možné ji uplatnit v naší uhelné pánvi, kde hrozí, že se budou opět bourat obce jenom proto, že se musí dolovat na povrchu.

Měl jste tedy pomoci udržet a modernizovat hlubinnou těžbu, která tolik neničí krajinu. Přesto povrchová těžba vyhrála. Byla opravdu ekonomičtější?

Foto: Pakosta 1.jpg
Ještě bez vousů, pomoc při budování vesničky SOS v Dubí u Karlových Varů, 1971

V roce 1942, když sem přišla německá armáda a vybudovala chemické závody v Záluží, potřebovala hodně uhlí pro výrobu benzinu. Závody Krupp zásobily krajinu velkostroji, které se původně využívaly v Porýní-Vestfálsku, a od té doby nastal rozvoj povrchového dobývání. Další boom přišel, když jsme přešli pod Varšavskou smlouvu, protože jsme potřebovali více uhlí pro elektrárny, které zde vyráběly proud pro Ostravu, Nové Hutě, Košice a Kladno. Na Mostecku se tedy koncentrovala veškerá těžba uhlí v Československu, 65 % uhlí se těžilo zde a zdejší elektrárny vyráběly zhruba 85 % veškeré energie. Povrchová těžba znamená hlavně strojovou výrobu, a tím úbytek pracovních míst. Lidem zbyla již jen obsluha rypadel, stavba silnic, transport uhlí a hlušiny, tedy práce bez duše. Povrchová těžba má velice zjednodušené počty a ničí krajinu i duši člověka.

Lidé zde začali dostávat více peněz než jinde. S těžbou souhlasili nejen ti, kteří sami krajinu ničili tím, že chodili na šachtu a fárali, a jejich rodinní příslušníci, kteří z toho také něco měli, ale i ostatní, například učitelé. Mysleli si, že jinak to prostě nejde. Byla zde zcela zvrácená dogmatická politika. Tajemník OV KSČ například prohlašoval, že chceme pro republiku teplo a elektřinu, a za ním **v dokumentárním filmu** mezitím odstřelovali mostecké **secesní** divadlo. Existují i filmové dokumenty, kde si předseda národního výboru z Hořan bagrem bourá svůj vlastní dům. Takovíto lidé považují za nutnost obětovat krajinu i kulturní památky, a jejich myšlení je nešťastné. Nechtějí si připustit, že by to šlo jinak.

Vymizely zde všechny občanské aktivity, občanských spolků je oproti jiným krajům velmi málo. Národopisné spolky tu nejsou vůbec, protože zde neexistuje žádná minulost ve smyslu tradic a folkloru. Mimo **pěveckého Sboru** severočeských učitelů nebo dětských organizací tady nikdo nepěstuje kulturu a spolkový život. Místní lidé například odmítají jít se podívat **za** chemické závody, na zdevastovanou krajinu, a když je tam přivedeme, diví se, protože ta místa neznají a znát je nechtějí. Těm, kteří tato místa dennodenně vídají, třeba proto, že bydlí na vyvýšeném místě, už tento pohled

připadá normální, zvykli si. Nechtějí vidět souvislosti a dopady, jako je ztráta vody, znečištění prachem a podobně. Chápou to vše jako svůj úděl, který přijali, když sem přišli.

Vy jste kvůli úrazu musel hornické činnosti zanechat. Co se vám stalo?

Ke svému zranění jsem přišel při procházení důlních chodeb, které jsou šikmé a je v nich nerovná podlaha. Měl jsem dost vážný úraz na koleně. Horník musí mít nohy v pořádku, protože kdyby se něco stalo, musí po žebřících vylézt nahoru. U nás na šachtě jsme například měli žebříky, které byly 180 metrů vysoké. Noha mi stále otékala, a proto mi nedovolili fárat. Nebyla pro mě práce ani na povrchu, a tak jsem si doplnil vzdělání. Poté co jsem vystudoval vodohospodářství, absolvoval jsem ještě pedagogickou školu a pak jsem patnáct let učil na meziboršském stavebním učilišti.

Měl jste tedy příležitost poznat likvidaci krajiny nejen v samotném dole, ale také prizmatem povrchové těžby, proti které jste bojoval, a jako učitel. Donutilo vás to osobně se angažovat?

V roce 1979 jsem vstoupil do Hnutí Brontosaurus. Byla tam řada osvícených lidí. Každé dva měsíce jsme v Docela malém divadle v Litvínově pořádali besedy, kam jsme zvali různé hosty, často i politické funkcionáře. Byli jsme samozřejmě dozorovaní, což jsme věděli, chodili k nám příslušníci tajné policie a lidé z OV KSČ. Pořádali jsme také brigády, jezdili jsme pomáhat **do Jizerských hor i našich Krušných hor**, kde se v lesích konaly „Akce Čistota“. Pracovalo se rovněž na Jezeří, což bylo hlavním zájmem litvínovských **B**rontosaurů i státní ochrany přírody. Nakonec jsme se dostali až tak daleko, že jsme s pány Vavrouškem, Moldanem, Stá**h**líkem, Říhou a redaktory Čekalovou, a Čechem dělali konzultanty **pro** ÚV KSČ. Později se k nám přidali **Dejmal,** Koukal, Bart**o**šková, a další, kteří v roce 1989 vstoupili do Ekofóra a vyvíjeli aktivity ohledně **Vládního** usnesení pro ozdravení severních Čech.

Například **v roce** 1983 **jako Brontosauři jsme se** pídili po tom, proč byly zbytečně vykáceny dva hektary modřínového lesa. Zjistilo se, že dřevo šlo na Slovensko. **Šéf** plánovací komise je potřeboval, byl to „melouch“. Zajímalo nás také, proč se na Dole Pavel kácejí staré vzrostlé stromy. Kdysi to byl povrchový mělký důl a rostly tam až 150 let staré duby, které pokáceli. Pak tam vysadili školku **na škváře**, která dodnes roste. Za takovéto aktivity jsem často byli popotahováni. I když musím s úsměvem říci, že jsme nakonec ani tak popotahováni nebyli, protože když jsme dokumentovali jiné lokality,**např.** u Litvínovského nádraží **tak** jsme narazili na ukradený složený celý panelák. Vyvíjeli jsme i jiné aktivity, abychom ukázali, že pouze nekritizujeme. Například jsme v desáté základní škole v Mostě za osmnáct prázdninových dní opravili školní třídu.

Po roce 1982 nastal boj o Krušné hory jako takové, protože v té době byla snaha vydolovat je až po vrcholky. Část Litvínova včetně panelových domů měla také padnout, zmizel měly také Hamr a Horní Jiřetín. O svazích Krušných hor a Jezeří **se** od roku 1982 pořádali semináře ve spolupráci s biologickou sekcí ČSAV na Novotného lávce v Praze, a dokonce došlo i k odvysílání příspěvku na Svobodné Evropě. Na Jezeří se tak v roce 1986 vrátila památková ochrana, zrušená v roce 1984. Naše připomínky byly zařazeny do materiálu KV KSČ, který byl vydán, protože v té době už se vědělo, že je to v Krušných horách špatné. Protestovali jsme proti těžbě a dosáhli jsme zpomalení těžby v Dolu Československé armády. Geolog Jan Marek dostal díky aktivitám biologické sekce akademie věd od krajského národního výboru čtrnáct milionů korun na průzkumné práce **ve štolách** Těžaři a politická reprezentace se nezajímali o to, jestli v místech těžby sjede povrch **hor** dolů. V roce 1984 k tomu skutečně došlo na základě toho byl v roce 1987 vybudován opěrný pilíř pod zámkem Jezeří. Jinak by totiž objekt také klesl.

Svahům Krušných hor tedy hrozila úplná likvidace. To zní děsivě. Proč k ní mělo dojít?

Foto: _DSC1238_panorama.jpg
Nejohroženější svahy Krušných hor mezi Jirkovem a Litvínovem

Povrchové doly došly až přímo pod svahy hor. Reálně hrozilo, že zemina a porost sjedou do těchto dolů. Horské svahy tvoří cenné souvislé bukové porosty. Igor Míchal, jeden z renomovaných dendrologů, kteří se účastnili diskusí v letech 1984 a 1985, je označuje za nejlepší genobanku bukových porostů ve střední Evropě. Krušné hory jsou posunuté nad **uhelnou pánvi** a geolog Marek je připodobňuje ke knize s listy, které se začnou rozevírat, převracet. Když se odtěží pata svahů, zhroutí se svahy dolů. Existovaly šílené plány odtěžit svahy až nahoru, padesát metrů od vrcholku. Tam sice není uhlí, ale byla obava, aby zemina, kameny a porost nespadly do těženého uhlí. Dokonce už byly objednány stroje na drcení kamenů, aby se svahy odtěžily, aniž byla ověřena kvalita uhlí.

Krušné hory jsou třetihorní masiv, před dvanácti lety však skupina japonských geologů zjistila, že na německé straně se jako na jediném místě na světě nacházejí krystaly titanu, které pocházejí z prvohor a na povrch se musely dostat geologickými procesy ve třetihorách. Tyto procesy přitom stále pokračují a Krušné hory se pomalu zvedají. Přirozené geologické procesy samozřejmě vadí těžbě. Těžaři je však nechtějí respektovat a ví se, že v roce 1984 se jim utrhly čtyři miliony kubíků zeminy. Dnes už je to celkem 25 milionů kubíků. V místech mezi **obcí Komořany** a Jirkovem byla nasypána největší hráz na světě. Vede tudy rychlostní silnice a železnice a v potrubí protéká řeka Bílina, je zde plynovod a elektrické rozvody. Šlo o největší přesun zeminy na světě a kvůli této hovadině byly Krušné hory obnaženy a hrozí jim sesutí.

Svah Krušných hor jako takový se nám však v osmdesátých letech podařilo zachránit. Jako pomstu někdo zapálil historický 650 let starý dub, který byl součástí našeho projektu ochrany. Zachránili jsme spodní část zámeckého parku v Jezeří, stále se zde však pracuje, těžaři se chovají pořád stejně a pokouší se narušit pilíř pod zámkem, který měli naopak chránit. Potřebují, aby všechno spadlo a aby se s těžbou dostali k **Hornímu** Jiřetínu a Černicím.

Do jaké míry byla společnost v Podkrušnohoří zdevastována vypláceným „pohřebným“, a hlavně nezdravým prostředím?

Foto: pakosta 5.jpg
V roce 1997 odumřelo v Krušných horách v některých lokalitách až 60 % bříz

Pohřebné vzniklo kolem roku 1985 v reakci na odezvu lidí, kteří začali poslouchat zahraniční reportáže o množství popílku na hlavu na zdejším území, které bylo zdaleka nejhorší v Evropě. A také o počtu sebevražd. Když se to provalilo, začali se lidé ozývat, jak je to možné. Aby je na nějaký čas uklidnili, navrhl někdo almužnu, které se potom začalo říkat „pohřebné“. Oficiální označení znělo „příspěvek na ozdravení“. Lidé **tím označením** zareagovali dobře.

Když v rodině byli dva dospělí, dostali jednou za rok zhruba 4000 korun, za něž si koupili pračku a byli spokojení. Pak přišly ještě čtrnácté platy.

Na konci roku 1989 všechno vybublalo. Demonstrace nebyly politické, ale ekologické. V roce 1988 bylo díky Josefu Vavrouškovi dosaženo zveřejnění doposud tajných materiálů a zjistilo se, kolik tady umírá lidských plodů nebo kolik procent lidí umírá na rakovinu. Předtím lidé žili v poklidu, protože jim každý den přímo i nepřímo tvrdili, že se nic neděje, že mlhy zde byly vždycky. To je sice pravda, ale byly samozřejmě čistší a ne plné škodlivin. „Pohřebné“ bylo spíše „držhubné“ než léčba. Pro lidi znamenalo přiznání nebezpečných koncentrací škodlivin ve vzduchu **nervový** šok.

Koncem padesátých a začátkem šedesátých let začala v Podkrušnohoří intenzivnější těžba uhlí a hlavně se postupně vybudovaly elektrárny. Poslední elektrárna, Počerady, se stavěla na začátku sedmdesátých let. V Mostecké uhelné pánvi, která měří zhruba šedesát krát dvacet kilometrů, stálo sedm nebo osm elektráren. Všechny měly vysoké komíny, takže imisní a inverzní dopady byly opravdu silné. Spálily se především jehličnaté porosty na hřebenech Krušných hor.

Lesy zmizely během dvou tří let. Když jsem se sem v roce 1960 přistěhoval, projížděl jsem vysokým lesem. Tři roky nato byl sníh černý a začínaly se kácet uschlé stromy, dokud měly zdravé dříví a byl z nich alespoň nějaký užitek. Na jejich místě se nechaly vyrůst břízy a jiné náhradní dřeviny. Původně

zde převažovaly smrkové monokultury, které zadržovaly vítr a vodu. Když zanikly, došlo ke dvěma významným klimatickým důsledkům: zrychlilo se provětrávání polabské nížiny asi o tři metry za sekundu, protože kartáč původních stromů fungoval jako větrolam, a postupně klesalo množství zadržené vody. Lesní smrkové porosty vytvářely a udržovaly vlhkost v zemině a přispívaly k akumulaci tepla. **Byly zde původně** krásné rozsáhlé smrkové porosty, které se částečně zachovaly na pravé straně **cesty do** Brandova, kde odspodu nevály kouřové větry.

Ještě v roce 1996 došlo k jednorázovému spálení smrků, na němž se podílel přízemní ozon, a v roce 1997 zase zmizely dvě třetiny březových porostů. Dodnes je otázka proč. Faktem zůstává, že půda na hřebeni Krušných hor není zdravá. Neutralizace zdejšího zasíření pomocí vápnění lesů totiž v některých případech působí negativně, protože chemickou reakcí vzniká sůl a ničí se živiny.

Foto: Pakosta3.jpg
Vedoucím odboru životní prostředí Okresního úřadu, 1992

Už by doopravdy měly přijít nějaké osvícenější hlavy a říct: „Tady dost.“ Budovat další elektrárny je podle mě nesmysl. Zatěžovat už tak zatíženou krajinu je, jako kdybych stále novými zkouškami týral živého tvora a zkoumal, jestli to vydrží, nebo ne. Tvory ani krajinu nejde týrat donekonečna. Věřím ovšem, že sílí tlak na to, že se skutečně řekne **DOST**

Hovořil jsem už o nové metodě poddolování uhelných substancí. Existují státy, které vůbec nemají uhlí, a přitom také prosperují. Mohli bychom odebírat proud odjinud z unie. Americký profesor Meadows, který k nám na akademii věd jezdil už za starého režimu, **již tenkráte na základě signálů zhoršujícího se globálního životního prostředí varoval před přírodní katastrofou,** prohlašoval, že v roce 2012 vydá knížku, která ponese název „Vždyť jsem vám to říkal“. Je to bohužel krutá pravda a nepomohl ani Římský klub, věnující se udržitelnému rozvoji, lidé se ženou stále dál a jen uspokojují své potřeby. Lidé na severu Čech jsou lhostejní proto, že jejich potřeby byly vždycky uspokojeny, režim jim zaplatil rekreaci, dostávali „pohřebné“, a to je podle mě chyba. Správné je přivést lidi co nejblíže k problému, aby o něm věděli, pochopili jeho podstatu. Není to bohužel příjemné, ale jiná cesta neexistuje.

Jsou cestou k vyčištění plic od uhelného prachu větrné elektrárny?

Větrné elektrárny jsou sice alternativním zdrojem energie, ale pro krajinu znamenají spíše negativum. Elektrárny, které stojí v neobydlené krajině, například v Kalifornské poušti, nikomu nevadí, navíc je tam stabilní přísun větru. Jiné je to také v Nizozemsku, kde vane přímořský vítr a efektivita provozu je

vysoká. Dalším problémem větrných elektráren, o kterém se příliš nemluví, je infrazvuk. Víme navíc, že zde v Krušnohoří jde o výprodej německých elektráren, kterých se tam potřebují zbavit, mají u nich zaměstnaných 35 000 zaměstnanců a potřebují zaplatit investici.

Velkým problémem je jejich negativní estetické působení. I když pravda jde o subjektivní věc a někomu pohled na elektrárny nevadí. Náš nově vzniklý mikroregion Lesenská pláň je proti elektrárnám, zatímco vedlejší obec Nová Ves **v Horách** je pro, takže jich tam vyroste sedm. Je to jejich pozemek, těžko jim do toho může někdo mluvit. Lobby je tak silné, že se výstavba možná skutečně prosadí.

Poloha a duch obce Hora Svaté Kateřiny je unikátní. Proč jste si pro život vybral zrovna ji?

Foto: Pakosta 4.jpg
Krásu koně a jeho pohyb v přírodě nic nenahradí. Jeden ze dvou koní na farmě – Zobar

Pocházím od Tiché Orlice. Bydlel jsem u splavu, kde jsem do rukou chytal raky a pstruhy, takže když jsem sem přišel, hledal jsem okamžitě nějaké příjemné místo, abych nemusel bydlet v novém Mostě. V roce 1959 jsem sem dostal umístěnku a koupil jsem za 1500 korun domek, na který byl třikrát napsán demoliční výměr. Trochu jsem ho zrekonstruoval, zavedl jsem elektřinu a vodu. Byl jsem zase u potoka, který nás sice v roce 2002 vyplavil, ale mohu si tady dělat to, co jsem dělával jako kluk. Spím u vody, která šplouchá. Dojížděl jsem odsud na šachtu v Dolním Jiřetíně a potom učit do Meziboří. V šedesátých letech už zde bydlelo poměrně dost lidí, kteří pracovali v elektrárně, na šachtě nebo v chemických závodech. Ráno z Hory Svaté Kateřiny dolů vyjížděly tři autobusy plné lidí. Z kronik a jiných záznamů vím, že tady po vystěhování Němců zůstalo asi dvacet německých rodin. Pak se tu vybudovalo hraniční pásmo a od roku 1949 do roku 1963 tu byla drátová izolace, oproti Šumavě pouze jednopásmová. Teď v těch místech máme lyžařskou magistrálu.

Foto: 03.jpg
Takhle těžce se kdysi na městských stráních zušlechťovala země

Obec Brandov se zachoval**a**, protože je poměrně daleko od hranice. Přímo na hranici však stával Grünthal, Zelený Důl, kde byl zámek, který sice v roce 1946 opravili, pak ho však s celou vesnicí zbourali. Hora Svaté Kateřiny naštěstí přežila. Když jsem se přistěhoval, ještě se zde bouralo. Bourání domů se totiž vyplatilo, za materiál bylo až dvě stě tisíc. Sám jsem dokonce využíval jeden dům, který padal, a rozebíraly se z něj trámy. Město i jeho název však nakonec zůstaly. Hora Svaté Kateřiny a Hora Svatého Šebestiána kupodivu nezanikly. Celkový charakter města nebyl zničen. Přitom tu hrozila

různá zvěrstva, například na Růžovém vrchu, kudy se jde k rozhledně, měly vyrůst paneláky, čemuž jsme v sedmdesátých letech zabránili. Všechny původní hornické domy měly být zlikvidovány, ale naštěstí k tomu **také** nakonec nedošlo. Byla však zbourána kaple a hřbitov, který srovnali se zemí omylem – měl totiž být zničen hřbitov v Malém Háji. Na místě hřbitova jsme zřídili pietní místo s křížem, který jsme **nedávno** odhalovali společně **se sousedními** Němci.

V Malém Háji došlo po roce 1945 k masakru Němců. Donutili je vykopat díru, postříleli je a pohřbili je v ní. Nikdo přesně neví, jak to bylo – my, kteří jsme sem přišli později, o tom nevíme nic, a ani Němci nemají mnoho zpráv. Hřbitov v Malém Háji se pak měl zbourat, aby na masakr nezůstala žádná památka. Nějaký hlupák ovšem dal pokyn zbourat hřbitov v Hoře Svaté Kateřiny.

Když nám ministr Jiří Stráský v roce 1993 slíbil, že za tři měsíce u nás otevře hraniční přechod, otevřel se sice za tři měsíce, ale Svaté Kateřiny na Šumavě. Takže si nás pletou i v dnešní době.

Hora Svaté Kateřiny dnes zažívá bouřlivý rozvoj, mohu-li to tak nazvat. Jaké jsou vaše hlavní cíle?

Foto: _DSC9509_panorama
Unikátní krajinná poloha města Hora Svaté Kateřiny

V roce 1995 jsme zpracovali integrovaný projekt venkovského mikroregionu s tím, že by se mělo dostavět náměstí **, vystavět minifarmy, rodinné domy, pečovatelský dům, opravit rozhlednu. Později k tomu přibyla rekonstrukce kostela , zajištění budovy školy , půdní dostavby, Sportovně relaxační areál s využitím pro osoby se zdravotním postižením** a **paralympioniky, oprava rozhledny , místních komunikací, veřejné osvětlení, Hornicko geologické muzeum v historické Mikulášské štole, Karavan kemp. Jako priorita byla, je a bude – udržení provozu úplné Základní a Mateřské školy**

Postavili jsme pečovatelský dům, kde je osmnáct bytů, v patře pro seniory a dole pro invalidní občany. Teď budeme stavět u rozhledny, kterou jsme v roce 2002 opravili, sportovně-relaxační areál pro osoby se zdravotním postižením a paralympioniky. Bude tam zaměstnáno zhruba 35 až 40 lidí, takže zdejší obyvatelé dostanou pracovní příležitosti. Chceme, aby nás přibývalo. Za posledních pět let jsme narostli o sto obyvatel. Současný počet obyvatel je 4**26** a do roku 2010 bychom jich chtěli mít 600. V plánu je dostavba druhé části náměstí, které se tím uzavře, a výstavba rodinných domků. Na obvodu obce jsou lokalizované minifarmy, dvě jsou ve fázi stavebního povolení a **ostatních šest** zatím jen v záměru. Jsou to české statky kovozemědělců, kteří chodí do práce, ale zároveň v malém hospodaří.

Půda zde není natolik úživná, aby jim stačily příjmy ze zemědělství. Máme skříně plné projektů, které se použijí, když je potřeba. Dole jsme zbudovali karavan kemp, pod lyžařským vlekem stojí hospoda, druhá hospoda je v historickém vagonu. Obec získala znovu statut města. Hora Svaté Kateřiny je tedy městem od roku 1528.

4a) metoda Insert - zpracovaní informací v příběhu

Označte si jednotlivé informace do následující struktury

Instrukce k četbě se značkami INSERT

- Čtěte text s tužkou v ruce. Během první četby se zamýšlejte nad významem informací, na které v textu narazíte. Informace označujte a využívejte k tomu následující značky:

√	Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čtete, potvrzuje to, co jste věděli nebo jste si mysleli, že víte.
-	Udělejte minus, jestliže je informace, kterou čtete, v rozporu s tím, co jste si mysleli nebo co jste slyšeli.
+	Udělejte plus, jestliže je informace, kterou se dozvíte, pro vás nová a důvěřujete jí.
?	Udělejte otazník, jestliže objevíte informaci, které nerozumíte, která vás mate nebo o které byste se chtěli dozvědět více.

Poznámka: Až si budete dělat během čtení značky, neoznačujte každou informaci, kterou text obsahuje. Značka by měla odrážet váš vztah k vybrané informaci – totiž to, zda považujete informaci za důležitou, zajímavou apod. Využijte zhruba jednu nebo dvě značky na odstavec, někde více, jinde méně. Je šikovné dělat značky po pravém okraji textu, a pokud je to pro lepší orientaci v textu potřeba, můžete si podtrhnout konkrétní slova, k nimž se značka vztahuje.

Dbejte na to, abyste označovali opravdu konkrétní informace, a ne třeba celé hnízdo informací (např. označit celý odstavec nedává smysl, protože odstavec obyčejně obsahuje mnohem víc než jednu informaci).

5)Výkladová jednotka - současnost

a)Ekologická katastrofa

Komunistické vlády po roce 1948 potřebovaly nutně do pánevních oblastí pod horami přilákat pracovní sílu, aby mohly navýšit těžbu. Během šedesátých až osmdesátých let se tak Podkrušnohoří stalo „nejrozvinutější" částí republiky. Na západě odborníci nazývali Podkrušnohoří jinak - např. „vřed na tváři Evropy". Bylo sem nalákáno tolik lidí, aby komunisté stačili během své vlády vytěžit co nejvíce. Proto během sedmdesátých a osmdesátých let zaniklo tolik obcí a lesů. Dnes, díky regulacím těžby, mnoho lidí ztratilo práci a všechny současné vlády se potýkají s otázkou, na jaké činnosti tyto nezaměstnané přeškolit. Už kvůli volebním preferencím v „nejrozvinutější" části republiky se musí těžit a místo rekvalifikací znovu povolovat limity těžby a porušovat ekologické limity. A vypadá to, že v budoucnu se začne znovu těžit více - avšak na principu volného trhu. Lidé za zkázu své obce dostanou tučné odstupné. Proto mají Krušné hory holt smůlu. Na CHKO, natožpak na Národní park mohou zapomenout. Jejich bohatství je tak i v současnosti otravuje a hubí.

Chvílemi je to příběh jako z biblické Apokalypsy. Příroda Krušných hor prošla koncem 20. století devastací, která zničila většinu zdravého dospělého porostu. Ten zůstal pouze na izolovaných územích a na větších plochách jen v nejzápadnější části Krušných hor. Zničující vliv na něj měly škodlivé imise pocházející z tepelných elektráren v podhůří. Přestaly zde růst houby, borůvky, zvěř neměla co žrát a byla ohrožena, ptáci odsud zcela zmizeli. Začala záchrana lesů výsadbou rychle rostoucích stromů z ciziny či z nížin, které zde pochopitelně dlouho nevydržely. Zahynuly, seschly či vůbec nevyrostly, vadila jim totiž kontaminovaná kyselá půda, místní klima a drsné zimy. Jediné, co se zde uchytilo, byl divoký nálet, plevel, který však zachránil hory před nejhorším – před nezvratnou erozí. Ani dnes nelze zdejší stromy využít pro dřevařský průmysl, protože dřevo je křehké, plesnivé a drolí se; skříně či postele z něj nevyrobíte. Stromy si tak zde žijí hlavně pro sebe a pro záchranu Krušných hor. Hory se vápní, aby se snížila kyselost půdy. Začaly tu znovu růst houby i borůvky, opět zde žijí ptáci. Ačkoliv se zatím příroda nenavrátila zcela do původní podoby, je na dobré cestě. Je to jen otázka času a přiměřené péče.

Foto: 010 VertriebenenDenkmal.jpg
Pomník vystěhovaným Němcům v Deutschneudorfu.

Také kultura Krušných hor prošla ve dvacátém století devastací, která přerušila život dlouhé řady pokolení. Nacionální nenávist mezi Čechy a Němci ukončilo nejprve vyhnání Čechů v roce 1938, pak odtržení území Sudet od Československé republiky a po konci druhé světové války plošný transfer naprosté většiny místního obyvatelstva, které zůstalo pouze na malých ostrůvcích, na větších územích pak jen v nejzápadnější části Krušných hor. Zdejší kultura zanikla: přestaly fungovat místní spolky, zastavila se těžba, přestaly se vydávat časopisy a knihy, ztichly lokály, zmizeli potulní muzikanti. Ti, kteří zde mohli či museli zůstat, nemohli mluvit německy a stěží rozuměli tomu, co se kolem nich děje.

Foto: Untitled-19

Pokácet takový strom, to si opravdu zasloužilo fotografii. Padlý mohykán na svazích Jelení hory.

Region paradoxně zachránil příchod lidí, kteří zdejší prostředí neznali a neuměli v místních podmínkách žít. Přicházeli většinou z ciziny či z nížin jako „nálet“ zavátý do hor ze všech stran, a proto zde často dlouho nevydrželi. Stávalo se, že přes léto si nezajistili dostatek dřeva a v zimě museli topit vnitřním vybavením domu. Proto raději rychle mizeli v podhůří. Těžko zde tedy mohli zakořenit. Někteří zůstali, ale žili životem potulných příživníků, kteří vždy vyrabovali a prohospodařili, co nalezli v domě, a šli dál. Nějakou dobu zde však pobývali a nakonec zachránili hory před tím nejhorším – před nezvratnou likvidací veškerého domovního fondu.

Lidé, kteří zde zůstali, museli mít většinou drsnou povahu. Později začal komunistický režim do Krušných hor umisťovat nepohodlné občany. Většinou se sem nedostala žádná inteligence, ta přišla až s rekreanty. Po roce 1989 začala celou oblast záhy trápit vysoká nezaměstnanost. Celkové podmínky pro navázání na přetržené tradice tedy nebyly příliš vhodné. Vlastně ani nebyl zájem na cokoli po Němcích navazovat: zdejší život byl prostý a po dlouhou dobu byla hlavním důvodem, proč sem někdo přicházel umístěnka. Ta byla jednosměrnou jízdenkou.

Foto: Krásný Les (Schönwald)35.jpg

Na začátku i konci Krušné hory končí podobnými skalisky. Na západě Vysokým kamenem a na východě Špičákem nad Krásným lesem.

V posledním období se situace začala měnit. Místa začínají znovu žít, objevují se nápady na využití volného času. Hledání přetržených tradic se projevuje třeba zájmem o místní kroniky, po nichž se pátrá a které se pak často překládají. Díky nim i díky bývalým obyvatelům, kteří se – byť jen na pár dní v roce – vracejí na místa svého dětství a mládí, dochází k obnově starých tradic. Celková úroveň kulturního života sice stále nedosahuje někdejší situace nejobydlenějšího pohoří Evropy, vcelku však odpovídá dnešnímu počtu obyvatel. Zda se Krušné hory po mnoha letech znovu stanou turistickým letoviskem a příjemným místem k životu, je jen otázka času a přiměřené podpory ze strany státu a obcí. Brzy snad tedy budou tradice Krušných hor opět natolik přitažlivé, zábavné a živé jako na saské straně hor či jinde v českém vnitrozemí. Opravdu je na co navazovat a to se jeví jako největší devíza. Doufejme, že si lidé tuto svébytnost života na hřebeni severozápadních hor najdou a budou se sem rádi vracet.

b)Fenomény Krušnohoří

Mlha

Složka: Neklid zimní panorama Jáchymovska
Neklid a Jáchymovsko

Karlovarská strana hor tvoří pouze jednu jejich třetinu, zato však tu vyšší. Proto je také v zimním období více vyhledávána turisty. Větší nadmořská výška zajišťuje lepší sněhové podmínky a také ochranu před inverzní oblačností. Hřeben centrálního Krušnohoří a saská strana hor se vyhřívají ve sluneční lázni, zatímco dolinami se z české strany valí hustá mračna. Naproti tomu ve východním Krušnohoří, kde nadmořská výška pouze ve třech případech přesahuje 900 m n. m., se často stává, že se mlha přelije i přes jižní vrcholky hor tyčící se nad mlžnou kotlinou. To pak musíte slunce hledat např. až na Moldavě či ještě dál, v saském Krušnohoří. Když ovšem mlha opadne, stromy obalené krystalky ledu vám na přímém slunci a při modré obloze vyrazí dech svou krásou. Němci tento jev nazývají Rauhreifen, my takový pojem nemáme, říkáme mu jen obyčejně „námraza“.

Foto: _DSC5543.nef
Námraza na bucích na Bouřňáku

V Čechách si obyvatelé údolních měst často stěžují na vytrvalé mlhy či nízkou oblačnost. Považujeme ji za sice nechtěnou, ale přirozenou součást každého podzimu a zimy. Obyvatelé saského Krušnohoří se s inverzí tak často nesetkávají. „Böhmische Nebel“, tedy česká mlha, jak obyvatelé saského Krušnohoří naše husté inverzní mraky nazývají, je pro ně staletým fenoménem. Odedávna se v jasných podzimních dnech stává, že se z Čech z ničeho nic přižene hustá mlha. Pro někoho, kdo nikdy neviděl hlubokou českou kotlinu plnou mlhy, jsou tyto nenadálé mraky nepochopitelné. Tvar krajiny a klimatické podmínky vytvořily impozantní přechod mezi dvěma zeměmi a kulturami.

Foto: Klínovec - pohled z vysílače - listopad 2006.jpg
Pohled na pozvolnou saskou stranu Krušnohoří z Klínovce.

Při pohledu z věže na Klínovci je zřetelně vidět, jak česká kotlina, po okraj zaplněná nízkou oblačností, na nižších místech hřebenu přetéká směrem do Saska. Mlha se u nás válí, kopíruje tvar Doupovských hor a někde navíc vysoké komíny elektráren vytvářejí nad bílým mořem kopečky a obláčky. Při déletrvající inverzi se však bohužel sněhobílá mlha mění v různobarevný kouřový závoj. Podle nahnědlé barvy mraků na mnoha místech lze rozeznat, že se pod nimi nacházejí města produkující zplodiny z automobilů a továren.

Složka: Nová Ves ě
Mlha se přelévá přes Novou Ves v Horách

Leckde mlha překonává hřeben hor a dostává se až do saských měst, do Klingenthalu, Bärensteinu, Marienbergu, Olbernhau či Geisingu. Většinou ale končí kousek za hřebenem hor a na severní straně svítí sluníčko. Tyto přetékající mraky velmi lahodí oku. Do období průmyslových exhalací to byl zcela neškodný přírodní jev, později však mlha uvěznila stromy v jedovatém spalujícím krunýři.

Vítr

Foto: _DSC0692.JPG
Vichr zohýbal i tento jeřáb u Měděnce

Výrazným fenoménem Krušných hor jsou také klimatické rozdíly mezi německou a českou stranou. Masy vzduchu zvolna stoupající od severu vytvářejí vítr, který v hřebenových oblastech hor vane skoro pořád. Tyto masy na hřebeni zkondenzují a v podobě mžení či deště spadnou na svahy hor. Krušné hory jsou srážkovou bariérou. Podkrušnohoří, Lounsko, Žatecko a oblasti dále do vnitrozemí jsou tak srážkově mnohem chudší.

Foto: _DSC5486.jpg
Prudký vítr, vlhkost a velmi proměnlivé počasí – to je severozápadní proudění

Tento efekt poznáte, zvláště když panuje vlhké proměnlivé počasí a oblačnost přichází od západu či severozápadu. To je potom pěkně vidět, jak se na saské straně hor a na hřebenových partiích drží temné mraky, ze kterých neustále mží, zatímco Karlovy Vary či Most jsou již zality sluncem. Krušné hory mají v tyto dny charakteristickou tmavošedou čapku a tvoří se zde často duha – slunce z jihu prozařuje aerosol a mlhu jdoucí ze severu. Pouze hřebenové partie, nacházející se nad závěry hlubokých dolin na východní straně hor, jsou před srážkami více chráněny, protože teplý a suchý vzduch z Podkrušnohoří stoupá rychle údolími až k hřebeni, kde vysušuje proměnlivou oblačnost. Příkladem mohou být Šumný důl a obec Klíny na jeho konci. Důvodem je také snižující se vliv atlantického proudění směrem na východ. I proto je úhrn srážek na východě hor nižší než na západě.

Foto: _DSC1321.NEF
Větrný park v okolí Přísečnické vodní nádrže

Neblahým důsledkem výrazného proudění vzduchu přes hřeben Krušných hor je mimořádný zájem investorů o stavbu větrných elektráren. Hrozí proto, že zde vyrostou stovky větrných elektráren a z Krušných hor, které po třiceti letech znovu dorostly do krásy, se stane pouhý podstavec pro větrníky. Doufejme, že si krajští úředníci i obecní zastupitelé zachovají zdravý rozum a čerstvě objevený rekreační potenciál Krušných hor takto nepohřbí.

Bučiny

Složka: Jedlák
Bučiny na Jedláku

Současné generace si uvykly spojovat hory s jehličnatými stromy. Mají proto pocit, že ten pravý letní i zimní výlet v horách mohou zažít pouze v jehličnatém lese. Jehličnaté porosty evokují vyšší nadmořskou výšku. Původním porostem v našich klimatických podmínkách však byly bučiny a jedliny. Příkladem původní skladby lesů jsou třeba Beskydy či Malá Fatra. Je rozdíl, jestli trekujete v listnatém, či jehličnatém terénu.

Složka: Bouřňák 3
Bukové porosty na Bouřňáku

V bukovém lese je například méně vody, buky si totiž vybírají sušší stanoviště. Naopak v něm žije více zvěře, a také klíšťat a hmyzu vůbec. Na podzim bučiny září všemi barvami. Komu by se v té době chtělo trmácet se tmavým a stále stejným smrkovým porostem. Zážitek z pohybu původním listnatým smíšeným lesem vám poskytne právě východní část Krušných hor. Díky pestrosti stromů – rostou zde buky, břízy, modříny, jeřabiny i kaštany – trvá podzim v Krušnohoří asi nejdéle z našich hor.

Složka: Jezerka 3
Bučiny na svahu Jezerky

Jako poslední opadávají sytě okrové modříny, většinou až s prvním sněhem koncem listopadu. Za délku zdejšího podzimu mohou rovněž mladé porosty, které také opadávají později.

Louky

Složka: Moldava 11
Unikátní horské louky u Moldavy

Krušné hory mají některé rysy, které trochu „znevažují“ jejich horskou povahu. Jedním z nich je jejich „tibetský“ charakter. Čím prudší svahy z české strany, čím méně osídlené a více zalesněné, tím plošší a odlesněnější jsou jejich náhorní pláně. Zvláště východní strana hor se tímto pravidlem řídí takřka doslova. Strmé srázy porostlé buky a na hřebeni nad nimi louky a rovina. Unikátní ukázkou odlesněné horské krajiny je okolí obce Moldava. Je pravým opakem tak často opakovaných výroků o zarůstání české krajiny, a hlavně pohraničí. V nadmořské výšce 750 až 860 m n. m. zde natrefíte na nekonečné pastviny a úžasná travnatá údolíčka, která jinde naleznete až nad přirozenou horní hranicí lesa. V této nadmořské výše jsou takovéto louky unikát. Hranici s Německem zde poznáte podle okraje lesa. Kde začíná les, tam je Německo. Zvláštní podívaná…

Složka: Habartice +
Horské louky východního Krušnohoří u Habartic

Na druhé straně toto pravidlo potvrzuje pozvolný nástup hor na Kraslicku a divoká údolí, které rozbrazďují vrcholové partie v okolí Přebuzi a zdejší hustý smrkový porost. Monumentální svahy jsou jakousi bariérou a návštěvník nepočítá, že by se za ní mohla nacházet osídlená historická krajina. Opak je však pravdou. Krajina na hřebeni hor na mnoha místech divoké horstvo opravdu nepřipomíná. Náhorní rovina v takové rozloze je u nás unikátní, a bohužel nedoceněná. Do roku 1945 byla krušnohorská náhorní planina a horská údolí nejosídlenějšími částmi hor v Evropě. Na Kraslicku byla ve třicátých letech minulého století na území obcí Kraslice, Stříbrná a Bublava dokonce jedna z nejvyšších hustot osídlení na světě: 220 obyvatel na kilometr čtvereční. Dnes je to pouhých 30 obyvatel.

Jeřáby

Foto: _DSC3190.nef

Symbolem Krušných hor je jeřáb. Tento drobný, zato však velmi odolný strom je rozšířený po celých horách, v podhůří i v jejich vrcholových partiích. Symbolizuje těžký život zdejší přírody i člověka. Svědčí o něm kmeny, ohnuté a pokroucené divokým větrem. Přesto se jeřábu v Krušnohoří daří. Jeho krása po celý rok provází každého, kdo po horách chodí. Na jaře všude vidíte bělostné květy a charakteristické listy. Od července pak také jeřabiny, které postupně tmavnou až po sytě rudou říjnovou barvu těžkých plodů visících na jeřábech, v té době již bez listí. Jeřáb s obsypanou rudou korunou je králem podzimních barev.

Foto: DSC_7464.nef

Občas se stane, že stromy neplodí. Neplatí také rčení, že když je mnoho jeřabin, bude tuhá zima. V roce 2006 tato předpověď nevyšla a obtěžkané jeřáby tehdy přinesly nejmírnější zimu za desítky let. Dříve se v Krušnohoří jeřáby vysazovaly, hlavně podél silnic a také v remízcích a na mezích. Dnes se množí náletem. Jeřabina je ozdobou každé zahrady a domácnosti v Krušných horách.

Foto: _DSC3368_panorama.JPG
Jeřáby v okolí Prunéřovského údolí

Skály

Složka: Medvědí skála 7
Medvědí skála – 923 m n.m.

Po celém hřebeni hor se tyčí nespočet skal. Jsou to obnažené čedičové žíly, fylity nebo žulové a rulové výchozy. Většinou jsou tyto skály krásným výhledovým bodem, což z nich činí významný krajinný prvek a turistický cíl. Typickými ukázkami na západě jsou skalisko na Kraslickém Špičáku, Trousnická skála, Strašidla u Horní Blatné, Skalka u Plešivce, Holubí skalky, Kantorstein na Ryžovně, Habichtsberg nad Neudorfem, Scheibenberské varhany či čedičová Bočská žíla. Ve střední části hor pak Meluzína, Špičák, Jelení hora, Poustevna, Kokrháč nad Prunéřovským údolím, Hirtstein, Schwartenberg, Eduardův kámen, Medvědí skála, skály na Jezerce, Loučné, Stropníku, Pramenáči a zcela na východě Špičák u Krásného Lesa a Kahleberg. Všechna tato místa vřele doporučuji k navštívení.

Složka: Meluzína - Tres Chimes
Meluzína – Krušnohorské Tre Cimes

Poskytují široký rozhled, pořídíte zde báječné snímky, a hlavně se můžete dotknout toho, čím jsou Krušné hory tvořeny – oněch hornin, které lidskému pokolení vydaly tolik bohatství.

Na východě Krušných hor, kde je mladší a nižší porost, nejsou tyto skalní vyhlídky tolik zarostlé lesem jako na západě. Díky tomu má skoro každý kopec svoji skálu. Asi nejkrásnějším výhledem v Krušnohoří se může pochlubit Medvědí skála. Zřejmě kvůli tomuto výhledu si ji v roce 1863 vybrali zeměměřiči z Rakouska a Saska jako jeden z hlavních opěrných bodů při vyměřování evropské triangulační sítě. Její název odkazuje na skutečnost, že v jejím okolí byl v 18. století zastřelen poslední krušnohorský medvěd.

Složka: Rechenberg - Bienenmühle 2
Skála přímo v centru Rechenbergu - Bienenmühle

Rašeliniště

Složka: Velký močál 2
Velký močál mezi Rolavou a Jelením

Rašeliniště a močály na náhorní rovině Krušných hor jsou srdcem celého pohoří. Jsou pokladem, pečlivě ukrytým před zraky nenechavých turistů. Na nejplošších hřebenech, hluboko uprostřed lesů a schovaná za skoro neprostupnou bariérou borovice blatky, se nachází divoká krajina močálů. Tajemná bariéra kolemjdoucí odrazuje, kdo se však rozhodne tuto nepříjemnou část cesty překonat, bude odměněn. Pokud se dobře rozhlédnete, naleznete zvířecí stezky, které vás neomylně dovedou do středu bažiny. Tímto srdcem jsou rašelinná jezírka temně černé barvy, ze kterých vám bude běhat mráz po zádech. Pocítíte zde posvátnou úctu k horám. Dojem, který by ve vás jinak vyvolaly chybějící monumentální štíty, prožijete právě zde. Ve věčném srdci se čas zpomaluje na nezřetelný tep pohlcování země vodou. Opatrně našlapujete okolo něj, protože z jeho temné nedozírné hlubiny čiší

nekonečno. Vyberete si špatně cestu či terén pro přeskok z břehu na břeh a skončíte v bahně, které vás již nepustí ven. Navždy vás pohltí. Proto je nutné se zde pohybovat pokorně a s rozmyslem.

Složka: Pramenáč 7
Rašeliniště u Pramenáče

Přes den tu možná potkáte zvěř, ale po ránu zažijete magické představení mlhy a námrazy. Úsvit je dobou, kdy rašeliniště ožívají hrou živlů. Plochy s řídkým porostem uprostřed močálů jsou oblíbeným teritoriem mnoha živočichů – hlavně vysoké, kterou poznáte podle mnoha stop v bahně, a tetřívka. Středobodem rašelinišť je okolí Rolavy, Božího Daru, Hory Svatého Šebestiána, Klínů, Flájí a Cínovce.

Složka: Carlsfeld 4
Malé jeřábí jezero u Carlsfeldu

Až se vrátíte domů, váš hluboký dojem z rašelinišť může podtrhnout prohlídka středu močálu na internetových fotomapách. Centrální „oko“ močálu totiž z ptačí perspektivy působí ještě silněji než z perspektivy lidské. Zjistíte také, že v každém rašeliništi tato „oka“ nalézt nelze. Někde již zarostla. Jedním z nejcennějších rašelinišť je Grünwaldské nad flájskou vodní nádrží. Většina rašelinišť v Krušných horách byla v minulých desetiletích uměle odvodňována kvůli těžbě rašeliny. To vedlo k vymírání přirozených vrchovištních rostlinných druhů. Grünwaldské rašeliniště je jedním z mála, která byla v posledních letech revitalizována a kde nedochází k vysušování. Je proto přirozeným rašelinným biotopem s velkou přírodovědnou hodnotou.

c) Rozvojové projekty a problémové body pro Krušnohoří

Foto: DSC_6314.jpg
Dnes nalezneme maximálně obezdívky domů zarostlých v husté náletové zeleni.

V Krušných horách zbývá dnes už jen málo ruin, většina byla zbourána či naopak zrekonstruována. Lidé z měst si nadšeně pořizují starobylé domy k rekreačním účelům i v leckdy zcela opuštěných lokalitách a za vysoké ceny. Do hor přicházejí lidé, kteří si cení krásné přírody a svérázné tváře místní architektury. Lze jen doufat, že domy a obce budou postupně rozkvétat a Krušné hory již nebudou popelkou mezi českými pohořími. Krušné hory však asi nikdy nebudou ani v sezoně tak přeplněné jako Šumava. Cyklisté se i v srpnu budou divit, že za celý den potkali tak málo jiných kol, a nebudou si jisti, zda jim to vyhovuje, nebo je to znervózňuje.

Foto: _DSC8505.jpg
Nádhernou polohou se může pochlubit Horský hotel Lesná.

Dalším zajímavým fenoménem je zánik „zaniklých“ obcí. V mnoha opuštěným lokalitách se plánuje nová výstavba. Jedná se například o bývalou obce Jelení, kde existuje projekt na výstavbu golfového hřiště a penzionů, nebo Ryžovna, kde během pár let začne prodej stavebních parcel. Účelem města Boží Dar, na jehož katastrálním území se Ryžovna nachází, je znovuoživení Ryžovny pro rekreaci a turistiku.

Další opuštěná místa jsou využívána energeticky. Již dříve vznikly vodní nádrže Přísečnice či Fláje. Vzhledem k posilování výroby tzv. „zelené energie“ dochází k tlaku investorů a krajů na budování přečerpávacích vodních elektráren. Vedle toho v rámci politiky prevence zadržování vody v krajině vznikají plány na retenční vodní plochy. Kolem vodních děl se rozmáhá také výstavba větrných elektráren; opět to poukazuje na pozici Krušných hor jako pohoří „holka pro všechno“. Na hřebeni Krkonoš jistě k výstavbě větrných elektráren nedojde. Tam by to místní lidé, ekologové a turisté v jednom šiku nikdy nedovolili. Určitě zde ale fouká více než v Krušných horách. Podobně se brání lidé a instituce na Vysočině. Ačkoliv zde není národní park a CHKO Žďárské vrchy chrání jen malou část Vysočiny, místní lidé, zastupitelé, a dokonce i vedení kraje se brání v jednom šiku tlaku investorů na „zamoření“ zdejší krajiny větrnými elektrárnami. Vnímají jednoznačně negativní vliv na turistiku v kraji. Proč zde lidé jsou schopni vzdorovat „rychlým penězům“, a v Ústeckém kraji ne? Opět je tu cosi jinak. Je to v myslích lidí, podle kterých snese jejich region vše a není nutné vůči němu mít žádné zbytečné výčitky. V Krušných horách je zkrátka možné vše. I větrníky na Klínovci. Naštěstí nové zastupitelstvo v Jáchymově přehodnotilo svůj záměr a od výstavby chce ustoupit.

Foto: _DSC8714_panorama
Bývalé krušnohorské panorama. Doufám, že alespoň Kryštofovy Hamry za tuto likvidaci budou udržovat bílou stopu pro běžkaře.

Pokud byly dříve synonymy Krušných hor dým a kouř, nyní hrozí, že jím budou vysoké bílé stožáry, které vyrostou na celém hřebeni hor a přemění geomorfologicky unikátní horskou bariéru na pouhý podstavec pro větrné elektrárny. Například hrozí likvidace krajinného rázu horských luk v okolí Moldavy kvůli výstavbě více než dvaceti elektráren. Ačkoliv lze pochopit zájem obcí vylepšit si rozpočet o podíl z prodané elektřiny, je nutné si rozmyslet, jestli cena za toto finanční přilepšení není

příliš vysoká. Každé rychlé peníze jsou ošidné a dlouhodobě nevýhodné. Likvidace starých větrných elektráren je finančně velmi nákladná.

Foto: HORNÍ BLATNA KOČIČÍ.jpg
Hrozí, že na úbočí Blatenského vrchu nad Horní Blatnou budou stát nejvyšší větrníky v Česku. To asi nechceme, že?

A z pohledu turistiky jsou houfy větrníků velmi chabým lákadlem k návštěvě. Ačkoliv větrné elektrárny se jako první objevily na německé straně hor, dnes se starostové obcí v Národním parku Erzgebirge / Vogtland vehementně brání plošné výstavbě vrtulí na české straně. Krušné hory jsou bohužel i bohudík bohaté na přírodní zdroje – ať už jsou pod zemí nebo nad zemí. Jen je otázka, jestli je prvoplánová, masivní a hlavně rychlá „těžba“ těchto zdrojů – ať už rud, uhlí či větru – tím, co se z dlouhodobého hlediska nejvíc vyplatí. Na saské straně si obce spočítaly, že jejich budoucnost je spíše v turistickém ruchu než v podílech na zisku z větrné energie. V soustavné práci na vylepšení nabídky služeb, stabilní zaměstanosti místních lidí. Co naučí místní lidí točící se větrná elektrárna?

CHKO Krušné hory?

Foto: _DSC9318
Kouzel má Krušnohoří na rozdávání.

Událostí, která by mohla významně proměnit budoucnost Krušných hor, je hypotetické vyhlášení CHKO Krušné hory. Díky mapování Natura 2000, které bylo ukončeno v roce 2007, bylo doloženo, že Krušné hory v celé své šířce od Lubů až po Nakléřov jsou ekologicky natolik hodnotné, že si zaslouží ochranu své cenné přírody a krajiny. Velkoplošná ochrana Krušných hor by byla samozřejmě velkou změnou pro dotčené skupiny, hlavně obce, podnikatele a majitele pozemků. Přesto lze říci, že vyhlášení CHKO Krušné hory je přesně tím krokem, který může tomuto přehlíženému pohoří významně pomoci vylepšit si jméno, zvýšit hrdost místních lidí a podpořit vznik mnoha neziskových organizací zaměřených na péči a rozvoj Krušných hor. A také zastavit masovou výstavbu větrných elektráren. Jenom si představte ten nápis: CHKO Krušné hory. Není to dnes pro mnoho lidí ze vzdálenějších krajů spíše protimluv? Určitě by to upoutalo pozornost prázdninových turistů a také cizinců. Nejdůležitější je však komunikace Agentury ochrany přírody a krajiny ČR s obcemi, které se nacházejí v dotčeném území. Správné a liberální zónování CHKO je základním předpokladem úspěchu projektu chráněného území. Na území plánovaného CHKO Krušné hory se nachází mnohem více obcí než např. v Českém lese, kde bylo prozatím poslední velkoplošné chráněné území vyhlášeno. Vyhlášení CHKO Krušné hory tak může znamenat definitivní vylepšení jména tomuto pohoří. Jistě by je s nadšením uvítal i Karel Lím, velký propagátor Krušnohoří. Jak vypadá reálná možnost vyhlášení, se dozvíte v rozhovoru s Vladimírem Melicharem.

Foto: _DSC9810_panorama.jpg
Malebné údolí Flájského potoka a obce Český Jiřetín.

Zkušenosti s vyhlášením Národního parku Erzgebirge / Vogtland mají obce na saské straně hor. Nejsou však příliš pozitivní. Ochrana území zde naráží na rozvojové plány obcí. Jestliže se saské obce, které co do počtu obyvatel výrazně převyšují česká sídla, snaží o další rozvoj, české obce čeká rozvoj mnohonásobně větší. A právě z obavy o zamezení nutných investic pramení většinový odpor krušnohorských obcí k vyhlášení CHKO.

Foto: _DSC4711.tif
Město Boží Dar si spravuje svůj katastr ekologicky udržitelně již od začátku 90.let. Přesto, či právě proto, prosperuje.

Například město Boží Dar se od začátku devadesátých let profilovalo jako městečko v sepětí s přírodou, v ekologickém přístupu velmi pokrokové. Díky tomu první větrné elektrárny v Česku stály právě na Božím Daru. Boží Dar vyčlenil z katastru oblast kolem osady Zlatý Kopec a vyhlásil zde Přírodní park Zlatý Kopec. Město se postaralo o vybudování naučné stezky Božídarské rašeliniště. I proto je dnes Boží Dar ukázkou souznění kvality života a ochrany přírody. Vstup nového, silnějšího hráče do problematiky ochrany přírody je pro zástupce Božího Daru nepříjemností. Legislativa EU je pro malé obce neúměrně náročná a složitá. Administrativní zátěž při projednávání každé investice je břemenem, se kterým zastupitelstvům nikdo nepomůže. Vypracování tzv. EIEA, posouzení vlivu stavby na stav životního prostředí, je pak vnímáno jako zbytečný byrokratický nástroj, sloužící pouze k přivýdělku akreditovaných ekologů z Agentury na ochranu přírody a krajiny (AOPK). K tomu ještě jsou nařízení centrálních institucí v konkrétních případech zónování velmi nepřesná a vykazují často i neznalost místních vlastnických vztahů. Tuto výtku lze považovat za mnohem důležitější, protože existenci EIEA si nevymysleli úředníci MŽP, ale k jejímu vypracovávání jsme se rozhodli vstupem do Evropské unie. Přístup městečka Boží Dar ukazuje, že rozumně řízená obec dokáže spojit rozvoj i ochranu jediného obchodního artiklu, který má: okolní přírody a krajiny. Sama si dovede nejlépe řídit ochranu přírody a vyjít vstříc majitelům pozemků. Jakékoliv centrální zásahy do tohoto fungujícího mechanismu jsou proto cizorodé. Avšak v rámci aplikace unijní legislativy v oblasti ochrany přírody nemůže mít žádná obec či město výjimky.

Foto: _DSC9436
V Krušnohoří uvídíte i cenné kulutrní památky. Kostel Všech svatých ve Vejprtech.

Ne všechna sídla ovšem mají tak osvícené vedení a starostové se zde střídají i vícekrát za volební období. Dlouhodobá ochrana přírodního bohatství navíc není tématem, které tito „zimní starostové“ stačí řešit. Spíše se snaží pro obec získat nějaké „rychlé peníze“ bez ohledu na krajinný ráz a ochranu přírody. Zde je pak nutné zavést nástroje ochrany přírody centrálně.

Zatímco tedy starosta Božího Daru není nadšen z možného vyhlášení CHKO Krušné hory, některé ostatní obce tuto možnost vítají. Mezi nimi například Hora Svatého Šebestiána. Je však zajímavé, že i Ministerstvo životního prostředí a jeho výkonná ruka AOPK nemá jednotný názor na instalaci větrných elektráren. Zatímco ministerstvo chce, aby se z Krušných hor stal jeden veliký podstavec pro větrné elektrárny, AOPK hájí zájmy tetřívků a dalších obyvatel krušnohorských lesů a luk.

Podpora vzdělanosti a neziskového sektoru

Ve chvíli, kdy by se podařilo vyhlásit CHKO Krušné hory, vzniklo by mnoho pracovních míst v rámci Správy CHKO Krušné hory, která by zaměstnala vzdělané absolventy vysokých škol. Krušné hory by tak získaly profesionální ochránce a péči. Aby se však do rozvoje regionu mohla zapojit také laická veřejnost, je zapotřebí rozšířit možnosti vzdělávání. Příkladem mohou být Jizerské hory, kde v zázemí velkých měst působí desítky neziskových organizací, které pečují o přírodu a tradice tohoto pohoří. V porovnání s Krušnými horami je pozornost obyvatel měst mezi Jizerkou a Ještědem věnovaná jejich horskému zázemí neporovnatelně silnější. Týká se to i vzhledu horských obcí, ačkoliv podhorská města zde také nejsou přímo malebná. Většinou platí, že čím ošklivější města jsou, tím hezčí jsou navazující okolní rekreantské obce. Důležitým faktorem pro rozvoj Jizerských hor je také existence místní technické univerzity, která se nachází v Liberci. Ta vzdělává místní obyvatele, kteří pak častěji zůstávají v regionu a neodcházejí do jiných velkých měst.

Regionální vysoké školy samozřejmě umožňují rovněž výzkum místních lokalit, historie, tradic a přírody. Díky studentům tak dochází k popisu a analýze regionu, vznikají nové texty i překlady týkající se Jizerských hor. Tito mladí lidé se stávají členy okrašlovacích spolků a dalších sdružení, která o region pečují, vytvářejí opozici stavebním a investičním projektům a podílejí se na krajinném a urbanistickém plánování. Když se podíváme na dvě části Krušných hor, zjistíme, že Karlovarský kraj je jediným krajem České republiky, který nemá vlastní univerzitu. Funguje zde pouze soukromá vysoká škola obchodní. Místní mladí lidé tak odcházejí studovat do jiných měst, kde se seznamují se spolkovým životem, kulturou a často si zde i najdou práci a založí rodinu. Z kraje tak odchází tolik potřebná inteligence a vzdělaní absolventi. Mladí energičtí lidé potom ve společnosti chybí a sociální kapitál karlovarského kraje se snižuje.

Foto: DSC_6663
Exkurze studentů v rámci cyklo-vzdělávacího výletu Spurensuche 2006 v šachtě Svornost v Jáchymově. Právě probíhá léčebná koupel v radonové vodě.

V Ústeckém kraji plní úlohu vzdělávacího centra Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, která má několik fakult – filozofickou, pedagogickou, přírodovědeckou a ekonomickou. Kvůli své poloze na východním okraji Ústeckého kraje však bohužel nehrají Krušné hory pro místní studenty, spolky a sdružení hlavní roli. Ústečané se více ztotožňují s masivem Českého středohoří, ostatně charakteristický tvar Milešovky je oficiálním symbolem Ústeckého kraje. A na území Českého středohoří bylo v sedmdesátých letech vyhlášeno CHKO. Navíc České středohoří se může pyšnit gloriolou původního českého ráje. Je škoda, že Krušné hory, ačkoliv mnohem osídlenější, vyšší, větší, historicky a turisticky významnější, nejsou pro Ústecký kraj tím největším lákadlem a rodinným stříbrem. Důvodem může být i to, že z oken krajského úřadu je vidět právě České středohoří, a nikoliv masiv Krušných hor. I když silueta hradby Krušných hor je pro více než 80 % obyvatel Ústeckého kraje všudypřítomná.

6) Kvalitativní výzkum. Anketa mezi obyvateli Krušnohoří

Pracujte s materiálem z přílohy. Viz. stránky 47 - 63.

7) SWOT analýza - vytvořte ji

- **S = Strenghts = Silné stránky**
- **W = Weaknesses = Slabé stránky**
- **O= Opportunities = Příležitosti**
- **T = Threats = Hrozby.**

Silné stránky	Příležitosti
Slabé stránky	Hrozby

Reflexe

1) Co jsem se dozvěděl nového?

V rámci výukového systému Vím, Potřebuji znát a Dozvěděl jsem se nás čeká poslední část - co jsem si zapamatoval z této brožury?

Napište v bodech, co nového jste se dozvěděl o Krušnohoří. Řaďte myšlenky a fakta pod sebe tak, jak rychle a jednoduše si na ně vzpomenete. Až budete hotovi, srovnejte výsledek s tabulkou z části Evokace - Co ještě potřebuji znát?

2) Čím mohu pomoci já?

(vytvořit jako pohled, který lze poslat poštou)

Napište, jak byste byl schopen se zapojit do obnovy Krušnohoří?

Prosím uveďte oblast, která Vás zajímá a přidejte kontakt.